

RAPORT

**ORGANIZACJE PROOBRONNE
W SYSTEMIE BEZPIECZEŃSTWA PAŃSTWA.
CHARAKTERYSTYKI WYBRANYCH ARMII
PAŃSTW EUROPEJSKICH
NA TLE ARMII POLSKIEJ**

PAWEŁ SOLOCH
PRZEMYSŁAW ŻURAWSKI VEL GRAJEWSKI
ŁUKASZ DRYBLAK

Instytut Sobieskiego
ul. Nowy Świat 27
00-029 Warszawa
tel./fax: 22 826 67 47

sobieski@sobieski.org.pl
www.sobieski.org.pl

Paweł Soloch
Przemysław Żurawski vel Grajewski
Łukasz Dryblak

**ORGANIZACJE PROOBRONNE
W SYSTEMIE BEZPIECZEŃSTWA PAŃSTWA.
CHARAKTERYSTYKI WYBRANYCH ARMII
PAŃSTW EUROPEJSKICH NA TLE ARMII POLSKIEJ**

opracowanie redakcyjne: Paweł Soloch
skład i projekt: Piotr Perzyna

©Copyright by Instytut Sobieskiego 2015

ISBN 978-83-942126-0-5

Okladka, projekt, skład: ALC Marketing & Media Projects

ORGANIZACJE PROOBRONNE W SYSTEMIE BEZPIECZEŃSTWA PAŃSTWA. CHARAKTERYSTYKI WYBRANYCH ARMII PAŃSTW EUROPEJSKICH NA TLE ARMII POLSKIEJ

PAWEŁ SOLOCH
PRZEMYSŁAW ŻURAWSKI VEL GRAJEWSKI
ŁUKASZ DRYBLAK

Raport powstał dzięki wsparciu

**Grupa
Europejskich
Konserwatystów
i Reformatorów**

Parlament Europejski nie ponosi odpowiedzialności
za treści zawarte w niniejszym raporcie.

Wyłącznie odpowiedzialność za ww. materiał
ponoszą autorzy i Grupa Europejskich
Konserwatystów i Reformatorów.

w ramach Kongresu
Polska Wielki Projekt 2015

Spis treści

Paweł Soloch		
Wstęp. Organizacje proobronne w systemie bezpieczeństwa państwa - słabo wykorzystany potencjał		7
Łukasz Dryblak		
Definicja i typologia organizacji proobronnej		10
Paweł Soloch		
Organizacje proobronne w systemie ochrony ludności i zarządzania kryzysowego. Krajowy system ratowniczy i obrona cywilna (OC) jako elementy systemu bezpieczeństwa narodowego		12
1.	Krajowy System Ratowniczo-Gaśniczy (KSRG) - realnie działający system o ograniczonych możliwościach	12
1.1.	Ochotnicze Straże Pożarne	13
1.1.1.	Finansowanie	13
1.1.2.	Ograniczenia systemu opartego na OSP	14
2.	Obrona Cywilna - system, który istnieje tylko teoretycznie	15
2.2.1.	Uwład formacji OC	16
2.2.2.	Zła organizacja struktur i słaba pozycja Szefa OC	17
2.2.3.	Obrona Cywilna - zarządzanie kryzysowe: szkodliwy dualizm rozwiązań efektem ogólnej słabości systemu kierowania bezpieczeństwem narodowym	17
Łukasz Dryblak		
Organizacje proobronne a państwo polskie, 1989-2015		20
1.	Początki polskich organizacji paramilitarnych oraz proobronnych	20
2.	II Rzeczpospolita	20
3.	Polska Ludowa	21
4.	III Rzeczpospolita	22
5.	Próba zestawienia oddziałów terenowych organizacji paramilitarnych w Polsce	26
5.1.	Analiza przedstawionego zestawienia oddziałów terenowych organizacji paramilitarnych oraz porównanie jej z wynikami sondy IBRIS	27
6.	Zakończenie	30

Przemysław Żurawski vel Grajewski

**Charakterystyki wybranych armii państw europejskich
na tle armii polskiej**

33

1.	Wojsko Polskie (ochotnicza armia zawodowa)	33
2.	Inne armie europejskie	33
2.1.	Armia Szwajcarska (milicyjna)	34
2.2.	Estońskie Siły Obronne (armia poborowa)	35
2.3.	Fińskie Siły Obrony (armia poborowa)	35
2.4.	Bundeswehra (ochotnicza zawodowa)	36
2.5.	Armia Brytyjska (ochotnicza, zawodowa)	37

Załączniki

39

Załącznik nr.1

Lista oparta na organizacjach obecnych na Kongresie
Organizacji Proobronnych

40

Załącznik.2

Wykaz organizacji pozarządowych, które wykonywały w 2013 roku
zadania publiczne zlecone przez Ministerstwo Obrony Narodowej

42

Załącznik 3

Rejestr porozumień o współpracy między Ministerstwem
Obrony Narodowej i partnerami społecznymi
wg stanu na dzień 31.12.2013 r.

46

WSTĘP. ORGANIZACJE PROOBRONNE W SYSTEMIE BEZPIECZEŃSTWA PAŃSTWA – SŁABO WYKORZYSTANY POTENCJAŁ

PAWEŁ SOŁOCH

W naszym raporcie w ślad za oficjalnie przyjmowaną nomenklaturą¹ uznaliśmy, że pojęcie organizacji proobronnych odnosi się do szerszego spektrum niż organizacje paramilitarne. Oprócz nich za proobronne uznaje się organizacje byłych wojskowych i kombatantów, związane z ochroną ludności (organizacje ratownicze), edukacyjno-kulturalno-wychowawcze i sportowe².

Spośród nich do włączenia w system bezpieczeństwa państwa w naturalny sposób kwalifikują się dwa typy organizacji:

- ratownicze, zajmujące się ochroną ludności; działające w ramach zarządzania kryzysowego i obrony cywilnej;
- paramilitarne, które potencjalnie mogą być włączone w system rezerw mobilizacyjnych państwa, a także tworzyć obronę terytorialną.

Tylko część organizacji proobronnych rzeczywiście została włączona do systemu bezpieczeństwa państwa. Są to organizacje ratownicze. Jednak i w ich wypadku mamy do czynienia z ograniczeniami. Jedyna w pełni zintegrowana z systemem organizacja to ochotnicze straże pożarne (OSP). Niemniej – mimo imponujących, w porównaniu z innymi, struktur, systemu finansowania i uregulowań prawnych – działalność OSP jest ograniczona systemowo, podobnie jak ograniczone są obszary, na których znajdują się zorganizowane struktury tej organizacji.

Jeśli chodzi o ograniczenie systemowe, to OSP włączone są tylko do krajowego systemu ratowniczego, opartego jedynie na strukturach straży pożarnej. Natomiast są słabo lub wcale nie są zintegrowane z innymi systemami i podmiotami realizującymi zadania ratownicze (np. Pogotowiem Ratunkowym). Ta słabość wynika z braku zintegrowanego krajowego systemu ratowniczego.

System OSP jest także ograniczony, jeśli chodzi o zasięg terytorialny. Obejmuje głównie obszary wiejskie, małych miejscowości, natomiast jest praktycznie nieobecny w dużych miastach, z wyjątkiem ich dalszych przedmieść.

W dużych miastach i aglomeracjach miejskich system bezpieczeństwa opiera się wyłącznie na profesjonalnych służbach. Brakuje struktur opartych na wolontariacie, które stanowiłyby integralną część systemu. Ich brak stanowi poważne niebezpieczeństwo w wypadku zdarzeń niosących zagrożenie o charakterze masowym, które ze względu na ich rozmiar trudno będzie opanować wyłącznie profesjonalnymi siłami. Chodzi tu o takie zdarzenia jak katastrofa lub atak, wymagające natychmiastowego udzielenia pierwszej pomocy wielu osobom jednocześnie, sytuacje wymagające sprawnego przeprowadzenia ewakuacji czy organizowa-

1. Patrz: Ł. Dryblak, *Definicja i typologia organizacji proobronnej*, [w:] *Organizacje proobronne w systemie bezpieczeństwa państwa. Raport*, Warszawa 2015, s. 10.
2. Takie szerokie ujęcie odzwierciedla *Rejestr porozumień o współpracy między Ministrem Obrony Narodowej i partnerami społecznymi wg stanu na dzień 31.12.2013 r.*, patrz: załącznik nr 3, [w:] *Organizacje proobronne...*, s. 46.

nie pomocy w sytuacjach długotrwałego paraliżu komunikacyjnego, braku żywności, prądu, wody, lub ogrzewania.

W ośrodkach miejskich rolę podobną do OSP mogłyby potencjalnie pełnić formacje Obrony Cywilnej. Wcześniej organizowane były na bazie zakładów przemysłowych, dziś już nieistniejących. Formacje OC tworzone też z poborowych odbywających w ramach OC tzw. służbę zastępczą, one również uległy likwidacji wraz z likwidacją powszechnego obowiązku służby wojskowej.

Zapaść obrony cywilnej jest wynikiem utrzymywania się anachronicznych regulacji, które w praktyce nie są wykonywane. Stąd postulat wprowadzenia nowoczesnego, jednolitego systemu ochrony ludności i obrony cywilnej (obejmujących również systemy ratownicze), które odpowiadałyby współczesnym zagrożeniom.

Równie istotne jest zbudowanie nowej formuły umożliwiającej włączenie w system tych mieszkańców miast, którzy chcieliby w nim uczestniczyć na zasadzie wolontariatu.

Poza systemem bezpieczeństwa znajdują się organizacje paramilitarne. Ich powstanie jest efektem oddolnych inicjatyw obywatelskich, w większości wynikających z głębokich pobudek ideowych, często wprost nawiązujących do wielkich tradycji patriotycznych, tak jak w wypadku odbudowy drużyn strzeleckich. Organizacje te wraz z uczniami z klas mundurowych skupiają około 60 tysięcy ludzi, a ich liczebność najprawdopodobniej uległaby istotnemu zwiększeniu, gdyby stały się przedmiotem rzeczywistego zainteresowania ze strony państwa. Do tej pory działania władz miały głównie wymiar propagandowy. Organizacje paramilitarne mają w relacjach z Ministerstwem Obrony formalnie taki sam status jak pozostałe „organizacje pozarządowe i inni partnerzy społeczni” współpracujące z ministerstwem. MON wszystkim tym organizacjom udziela wsparcia w wysokości 8,5 miliona złotych. Dla porównania ochotnicze straże pożarne otrzymują ze środków budżetowych około 100 milionów plus idące w dziesiątkach milionów złotych wsparcie ze strony samorządów.

Brakuje natomiast istotnych propozycji rozwiązań systemowych, ich przeprowadzenie będzie możliwe tylko w wypadku przeprowadzenia reform w samym wojsku.

Najważniejszym problemem jest powiązanie organizacji paramilitarnych z systemem mobilizacyjnym wojska i obrony terytorialnej. Nie uda się tego dokonać bez zbudowania systemu szkolenia rezerw mobilizacyjnych na masową skalę, do czego obecne struktury państwa nie są przygotowane.

Odrębnym problemem pozostaje zapewnienie właściwego nadzoru nad organizacjami ze strony państwa i zapewnienie im odpowiednich środków finansowych umożliwiających ich realne funkcjonowanie w systemie bezpieczeństwa kraju.

Brak rzeczywistego włączenia w system bezpieczeństwa organizacji paramilitarnych oraz niewykorzystany w pełni potencjał organizacji związanych z ochroną ludności są konsekwencją braku systemu i struktur, które na poziomie państwa ogarniałyby całość systemu bezpieczeństwa narodowego.

Jakie to niesie skutki dla rzeczywistych możliwości militarnych naszego państwa możemy ocenić porównując organizację i możliwości Wojska Polskiego z armiami innych narodów naszego kontynentu. Dlatego też w naszym raporcie zdecydowaliśmy się na zamieszczenie charakterystyki wybranych armii państw europejskich na tle armii polskiej.

DEFINICJA I TYPOLOGIA ORGANIZACJI PROOBRONNEJ

ŁUKASZ DRYBLAK

Zanim przejdziemy do opisu początków organizacji proobronnych w III Rzeczypospolitej, chcielibyśmy przybliżyć znaczenie tego terminu. Jeszcze do niedawna, zgodnie z definicją *Leksykonu Wiedzy Wojskowej* z 1979 roku, stosowano termin „organizacje społeczne obronne”. Definiowane są one jako „typ zrzeszeń, stowarzyszeń, związków, organizacji środowiskowych, które w swych programach uwzględniają przysposobienie ludności do obrony kraju”³. Do 1983 roku organizacje te wchodziły w skład Frontu Jedności Narodu, podporządkowanego PZPR, będąc, jak to określono, „mechanizmem więzi władzy państwowej ze społeczeństwem [...], odgrywając istotną rolę w dziedzinie polityczno-wychowawczej, kształtowania świadomości obronnej, patriotycznego wychowania młodzieży, rozwijania działalności popularyzacyjno-uświadamiającej i przysposobienia obronnego w zakresie obrony cywilnej i służby wojskowej”. Obowiązki o.s.o. na rzecz obrony kraju normuje ustawa z 1967 o powszechnym obowiązku obrony PRL⁴. Wśród podanych przykładowych organizacji znalazły się funkcjonujące do dziś Liga Obrony Kraju, Polski Czerwony Krzyż, Związek Ochotniczych Straży Pożarnych, Związek Harcerstwa Polskiego, Polski Związek Krótkofalowców i Towarzystwo Wiedzy Obronnej.

Warto również dodać, że w rozumieniu twórców *Leksykonu*, organizacje społeczne obronne, jak również militarystyczne, były organizacjami paramilitarnymi, gdyż „[...] współuczestniczą w przysposabianiu obywateli do rzemiosła wojskowego”⁵. Aktualizacja owej definicji znalazła się na stronie MON w 2004 roku. Nawiązując do definicji z leksykonu, stwierdzono, że „organizacja obronna jest zatem pojęciem szerszym niż organizacja paramilitarna. [...] W literaturze przedmiotu można spotkać typowy podział organizacji proobronnych na: organizacje młodzieżowe, organizacje o charakterze paramilitarnym, organizacje byłych żołnierzy zawodowych i żołnierzy rezerwy, organizacje kombatanckie, organizacje środowiskowe, regionalne, twórcze”⁶.

Uwzględniając powyższe ujęcie, postanowiliśmy wprowadzić własną klasyfikację organizacji⁷ oraz przeprowadzić ich krótką, zbiorową charakterystykę.

Organizacje proobronne są dobrowolnymi zrzeszeniami obywateli polskich, działającymi w ramach określonych norm prawnych ustawami: z dnia 7 kwietnia 1989 r. Prawo o stowarzyszeniach, z dnia 6 kwietnia 1984 r. o fundacjach, z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie oraz wielokrotnie nowelizowanej ustawie z dnia 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony RP⁸. W Polsce działają również grupy nieformalne, praktycznie wyłączone z kontroli państwowej, których nie zaliczamy do organizacji proobronnych, ze względu na zupełną dowolność ich działalności, a czasami nawet szkodliwość przekazywanej wiedzy i wzorców⁹. Celem proobronnych organizacji pozarządowych nie jest działalność zarobkowa, łączy je realizacja statutowego

3. *Organizacje społeczne obronne*, [w:] *Leksykon wiedzy wojskowej*, red. M. Laprus, Warszawa 1979, s. 289.
4. Tamże, s. 289.
5. *Organizacja paramilitarna* [w:] *Leksykon...*, s. 288.
6. „Na zakończenie należy wysunąć kilka postulatów dotyczących dalszej współpracy resortu z organizacjami. Można je zawrzeć w następujących punktach: 1) upowszechniać idee współdziałania sił zbrojnych z organizacjami w sferach cywilnych i wojskowych; 2) opracować ramy programowe współdziałania jednostek i instytucji wojskowych (zwłaszcza WSzW i WKU oraz jednostek OT) z organizacjami pozarządowymi; 3) udrożnić kanał przepływu informacji pomiędzy wojskiem a organizacjami pozarządowymi w zakresie potrzeb i możliwości; 4) określić strukturalne miejsce organizacji pozarządowych w systemie obrony narodowej”, *Organizacje pozarządowe w obronności III RP możliwości i perspektywy*, <http://www.wojsko-polskie.pl/pl/wspolpraca-wojska-ze-spolesczenstwem/forum-organizacji-pozarządowych/1582,organizacje-pozarządowe-w-obronności-iii-rp-możliwości-i-perspektywy.html> [dostęp: 17.04.2014]; alternatywna klasyfikacja organizacji obronnych: *Obrona narodowa w tworzeniu bezpieczeństwa III RP. Podręcznik dla studentek i studentów*, red. R. Jakubczak, Warszawa 2003, s. 377-379.
7. Patrz załącznik nr 1. Lista oparta na organizacjach obecnych na Kongresie Organizacji Proobronnych. Nie wszystkie organizacje współpracujące z MON były obecne na kongresie, stąd też w celu uzupełnienia publikujemy załącznik nr 2 - „Załącznik do Sprawozdania z realizacji zadań publicznych w zakresie obronności zleconych przez Ministra Obrony Narodowej organizacjom pozarządowym w 2013 roku” oraz załącznik nr 3 - *Rejestr porozumień o współpracy...*

zadania odnoszącego się do wzmocnienia obronności państwa. Ze względu na dominujący charakter działalności danego stowarzyszenia wyróżniliśmy cztery typy organizacji proobronnych:

- a. ratownicze – organizacje społeczne prowadzące działalność ratunkową, zapobiegają skutkom klęsk żywiołowych, ekologicznych, prowadzą szkolenia z zakresu ratownictwa, pierwszej pomocy oraz specjalistyczne; wiele z nich współpracuje z Krajowym Systemem Ratowniczo-Gaśniczym;
- b. edukacyjno-kulturalno-wychowawczo-sportowe – największa, a zarazem najbardziej różnorodna grupa organizacji, których działalność w dużej mierze adresowana jest do młodzieży; ich działania koncentrują się na wychowywaniu patriotycznym, obywatelskim, nierzadko również w duchu wartości chrześcijańskich, propagowaniu wiedzy obronnej, historycznej, tradycji oręża polskiego, kultury polskiej, szacunku dla kombatantów, zdrowego trybu życia, rozwoju tęczy fizycznej oraz strzelectwa; są to przykładowo harcerze, grupy rekonstrukcyjne, kluby strzeleckie, kolekcjonerskie, sportowe, kulturalne, edukacyjne, organizacje szkolące specjalistów z wąskich dziedzin, np. lotników, skoczków, kandydatów na komandosów;
- c. byłych wojskowych i kombatantów – zrzeszają weteranów, byłych żołnierzy, inwalidów, rezerwistów, którzy stanowią trzon tych organizacji; czasami należą do nich rodziny wojskowych, często współpracują oni z jednostkami Wojska Polskiego, miejscowymi społecznościami, uczelniami, młodzieżą; działają na rzecz kultywowania tradycji wojskowych (np. danej jednostki), jak również prowadzą szkolenia militarne, promują dobry wizerunek Wojska Polskiego oraz wspierają rodziny, których członkowie zginęli lub zostali trwale okaleczeni podczas służby wojskowej;
- d. paramilitarne – działanie oraz struktura wzorowana jest na wojskowej, posiadają wewnętrzną hierarchię dowodzenia oraz stopnie, kładą duży nacisk na szkolenie wojskowe; można do nich zaliczyć często współpracujące z nimi stowarzyszenia zajmujące się szkoleniem militarnym, lecz nieposiadające struktury oraz hierarchii dowodzenia; organizacje te nie wchodzą w skład wojska, ale nieraz z nim współpracują; czasami członkowie danych grup dążą do indywidualnego uzyskiwania pozwoleń na broń w celu ułatwienia szkoleń strzeleckich.

Część organizacji, takich jak strzelcy czy harcerze, prowadzą działalność na styku różnych typów organizacji. Przykładowo główną sferą działalności harcerstwa jest wychowywanie młodzieży, lecz istnieją również harcerskie grupy ratownicze, a także paramilitarne; w przypadku organizacji strzeleckich kładziony jest większy nacisk na działalność paramilitarną, ale mają one również cechy organizacji wychowawczej. Podobnie bywa z innymi organizacjami, które czasami ciężko przyporządkować do jednej grupy.

8. Dz.U. 1989 nr 20 poz. 104, <http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU19890200104>; Dz.U. 1984 nr 21 poz. 97, <http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU19840210097>; Dz.U. 2003 Nr 96 poz. 873; Dz.U. 1967 nr 44 poz. 220, <http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU19670440220> [dostęp: 27.04.2015].
9. Przykładem takiej organizacji może być Ochotnicza Milicja im. gen. Bułak-Balachowicza, <https://www.facebook.com/pages/Ochotnicza-Milicja-im-gen-Bu%C5%82ak-Ba%C5%82a-chowicza/412211608905501> [dostęp: 28.04.2015].

ORGANIZACJE PROOBRONNE W SYSTEMIE OCHRONY LUDNOŚCI I ZARZĄDZANIA KRYZYSOWEGO. KRAJOWY SYSTEM RATOWNICZY I OBRONA CYWILNA (OC) JAKO ELEMENTY SYSTEMU BEZPIECZEŃSTWA NARODOWEGO

PAWEŁ SOLOCH

1. Krajowy System Ratowniczo-Gaśniczy (KSRG) - realnie działający system o ograniczonych możliwościach

Jak powiedziano na wstępie, tylko organizacje zajmujące się ochroną ludności znajdują się strukturach stanowiących integralną część systemu bezpieczeństwa.

Największą taką strukturą jest oparty o organizację Państwowej Straży Pożarnej **Krajowy System Ratowniczo-Gaśniczy (KSRG)**. KSRG zapewnia organizację działań o charakterze ratowniczym, podejmowanych w sytuacjach zagrożeń życia, zdrowia, mienia lub środowiska. Działania te podejmuje Państwowa Straż Pożarna i inne podmioty ratownicze, przede wszystkim Ochotnicza Straż Pożarna. Centralnym organem administracji rządowej w sprawach organizacji Krajowego Systemu Ratowniczo-Gaśniczego jest Komendant Główny Państwowej Straży Pożarnej. Swoje zadania KSRG realizuje przez koordynację walki z pożarami i innymi klęskami żywiołowymi oraz ratownictwa technicznego, ekologicznego i medycznego na wszystkich szczeblach administracji. Krajowy System Ratowniczo-Gaśniczy stanowi integralną część systemu bezpieczeństwa państwa i zorganizowany jest na trzech poziomach: centralnym, wojewódzkim i powiatowym¹⁰.

Według stanu na dzień 31 grudnia 2013 roku, w strukturach Krajowego Systemu Ratowniczo-Gaśniczego znajdowały się:

- Komenda Główna Państwowej Straży Pożarnej,
- 16 komend wojewódzkich Państwowej Straży Pożarnej,
- 335 komend powiatowych/miejskich Państwowej Straży Pożarnej,
- 500 (w tym 5 szkolnych) jednostek ratowniczo-gaśniczych Państwowej Straży Pożarnej,
- 3993 jednostek ochotniczych straży pożarnych,
- 4 zakładowe straże pożarne.

System wspomagają także, na zasadzie zawartych porozumień, służby, inspekcje i straże, między innymi: Policja, Straż Graniczna, Państwowa Inspekcja Ochrony Środowiska, Instytut Meteorologii i Gospodarki Wodnej, Państwowa Agencja Atomistyki, Stacje Ratownictwa Górniczego, Morska Służba Poszukiwania i Ratownictwa (SAR), Lotnicze Pogotowie Ratunkowe, a także organizacje pozarządowe: GOPR, WOPR, TOPR, Aeroklub Polski, ZHP, PCK, Polski Związek Alpinizmu¹¹”.

10. Wykaz aktów prawnych regulujących funkcjonowanie KSRG na stronie Komendy Głównej PSP, <http://www.straz.gov.pl/page/index.php?str=947> [dostęp: 28.04.2015].

11. Strona Komendy Głównej PSP, <http://straz.gov.pl/page/index.php?str=944>; organizacja KSRG, http://straz.gov.pl/data/other/nowy_2.pdf [dostęp: 19.04.2015].

1.1. Ochotnicze Straże Pożarne

Ochotnicze Straże Pożarne (OSP)¹², zgodnie z klasyfikacją, jaką przyjęto w raporcie, mieszczą się w kategoriach zarówno organizacji ratowniczych, jak i organizacji edukacyjno-kulturalno-wychowawczo-sportowych. To największa organizacja proobronna skupiająca od 400 do 680 tysięcy członków¹³. W ramach młodzieżowych drużyn pożarniczych szkolonych i edukowanych jest prawie 90 tysięcy dziewcząt i chłopców¹⁴.

Część Ochotniczych Straży Pożarnych jest integralną częścią Krajowego Systemu Ratowniczo-Gaśniczego. Łączna liczba strażaków OSP włączonych do KSRG wynosi ponad 155 tysięcy osób, z czego ponad 125 tysięcy to strażacy w wieku 18-65 lat, którzy mogą uczestniczyć w akcjach ratowniczych.

Podstawowym parametrem pozwalającym ocenić rzeczywiste znaczenie OSP w systemie bezpieczeństwa państwa jest liczba strażaków-ochotników będących w gotowości operacyjnej, czyli spełniających wszystkie warunki umożliwiające im bezpośredni udział w działaniach ratowniczych. Chodzi tu o spełnianie takich warunków jak zamieszkanie i praca w miejscowości, w której znajduje się jednostka OSP, posiadanie aktualnych badań lekarskich, aktualne szkolenie z zakresu bhp oraz szkolenie pożarnicze, co najmniej podstawowe. Liczba takich strażaków wynosi ponad 62 tysiące¹⁵.

Ochotnicze straże pożarne mogą być włączane do Krajowego Systemu Ratowniczo-Gaśniczego wtedy, gdy posiadają:

1. co najmniej dwa średnie lub ciężkie samochody pożarnicze,
2. wyszkolonych ratowników w liczbie zapewniającej pełną obsadę co najmniej dwóch samochodów pożarniczych,
3. skuteczny system łączności powiadomiania i alarmowania,
4. urządzenia łączności w sieci radiowej systemu na potrzeby działań ratowniczych oraz pozostającej w stałej gotowości do podejmowania działań ratowniczych.

Do systemu może być włączona także jednostka, która nie spełnia powyższych wymogów, jeśli jej działalność ma zastosowanie w warunkach przewidzianych w planie działań ratowniczych. Oceny tych warunków dokonuje właściwy miejscowo komendant powiatowy Państwowej Straży Pożarnej.

Ponadto włączenie jednostki do Krajowego Systemu Ratowniczo-Gaśniczego jest poprzedzone zawarciem porozumienia między właściwym miejscowo komendantem powiatowym PSP, podmiotem tworzącym jednostkę a przedmiotową jednostką¹⁶.

1.1.1. Finansowanie

Jednostki OSP wchodzące w skład KSRG otrzymują coroczną **dotację ze środków finansowych ujętych w budżecie państwa i rozdzielanych przez Komendanta Głównego Państwowej Straży Pożarnej**. W roku 2014 było to prawie 71 mln złotych¹⁷. Środki te wykorzystywane są na zakup urządzeń i sprzętu przeciwpożarowego, specjalistycznej odzieży ochronnej oraz

12. OSP działają między innymi na podstawie aktów: Ustawa z dnia 24 sierpnia 1991 r. o ochronie przeciwpożarowej, Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. Przepisy wprowadzające ustawę o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, Ustawa z dnia 7 kwietnia 1989 r. Prawo o stowarzyszeniach. Pełen zestaw aktów prawnych na stronie ZOSP RP, <http://www.zosprp.pl/?q=node/385> [dostęp: 28.04.2015].
13. Według danych Komendy Głównej Państwowej Straży Pożarnej z 31 grudnia 2009, roku liczba członków zrzeszonych w 16 300 OSP wynosiła 396 000, *Analiza potencjału ratowniczego ochotniczych straży pożarnych włączonych w do krajowego systemu ratowniczo-gaśniczego*, Warszawa, marzec 2011, s. 7. Z kolei na stronie Zarządu Ochotniczych Straży Pożarnych podano liczbę 678 tysięcy członków OSP, <http://www.zosprp.pl/files/news/430/OSPwliczbach.pdf> [dostęp: 23.04.2015].
14. Szczegółowe dane: <http://www.zosprp.pl/files/news/430/OSPwliczbach.pdf> [dostęp: 23.04.2015].
15. Komenda Główna Państwowej Straży Pożarnej: *Analiza potencjału ratowniczego ochotniczych straży pożarnych włączonych w do krajowego systemu ratowniczo-gaśniczego*, Warszawa, marzec 2011, s. 53, http://www.kppsp-belchatow.pl/pliki/osp_szkolenia/analiza_osp_ksrp.pdf [dostęp: 28.04.2015].
16. Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 15 września 2014 r. w sprawie zakresu, szczegółowych warunków i trybu włączania jednostek ochrony przeciwpożarowej do krajowego systemu ratowniczo-gaśniczego, Dz.U. 2014 poz. 1317, par.2-3.
17. Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 2 września 2014 r. w sprawie wysokości środków finansowych w 2014 r. i ich podziału między jednostki ochrony przeciwpożarowej działające w ramach krajowego systemu ratowniczo-gaśniczego, Dz.U. 2014 poz. 1226.

chemicznych środków gaśniczych, pokrywanie kosztów zakupu paliwa, olejów i smarów oraz na remonty generalne środków transportu, budowę i modernizację obiektów strażnic.

Oprócz tego Zarząd Główny Związku Ochotniczych Straży Pożarnych RP otrzymuje **dotacje od Ministra Spraw Wewnętrznych na podstawie corocznie zawieranej umowy**. W 2014 roku wyniosła ona 32,5 miliona złotych¹⁸. Obok wydatków na zakup sprzętu i remont strażnic środki te przeznaczone między innymi na szkolenia z zakresu ochrony przeciwpożarowej i ratownictwa (kwalifikowanej pierwszej pomocy medycznej), a także na organizację obozów Młodzieżowych Drużyn Pożarniczych i zawodów sportowo-pożarniczych.

W finansowaniu OSP równie istotną rolę odgrywają **środki przekazywane przez samorządy terytorialne**. W skali całego kraju są to dziesiątki milionów złotych.

Oprócz tego OSP otrzymują: środki pochodzące z Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, środki przekazywane przez zakłady ubezpieczeń oraz środki rzeczowe, czyli technicznie sprawny, zbędny sprzęt i urządzenia nieodpłatnie przekazywane OSP przez Państwową Straż Pożarną.

Ponadto strażacy-ochotnicy otrzymują ekwiwalent pieniężny za udział w działaniu ratowniczym lub szkoleniu pożarniczym organizowanym przez Państwową Straż Pożarną lub gminę.

1.1.2. Ograniczenia systemu opartego na OSP

W opublikowanej w 2011 roku przez Komendę Główną PSP analizie potencjału ratowniczego OSP należących do KSRG słabe strony systemu wymienione zostały w ośmiu punktach i zajęły tylko jedną stronę spośród 73 stron analizy¹⁹. Wśród wymienionych hasłowo problemów znalazły się jednak takie, które mają charakter systemowy i nie zostały rozwiązane od momentu publikacji raportu do dziś, a w niektórych aspektach występują ze zwiększoną intensywnością.

Kluczowy jest spadek liczby ochotników, zwłaszcza tych z wyższymi kwalifikacjami. Autorzy analizy stwierdzają, że choć poprawia się stan wyposażenia jednostek, „nie koreluje to z wyszkoleniem jednostek OSP włączonych do ksrgr”. Ponadto „duża fluktuacja w szeregach OSP oraz mniejsze zainteresowanie młodych ludzi pracą społeczną” prowadzą do tego, iż „możliwa jest sytuacja, że będzie duża ilość dobrego i nowoczesnego sprzętu, ale nie będzie ludzi do jego obsługi”.

Powodem jest silna migracja ze wsi i małych miejscowości, a także brak wystarczających rozwiązań prawno-finansowych, które motywowałyby nowych kandydatów do służby w jednostkach OSP, a zarazem skłaniałaby pracodawców do popierania zaangażowania w OSP swoich pracowników. Chodzi tu zwłaszcza o refundację kosztów związanych ze szkoleniami bądź dyżurami i uczestnictwem w akcjach ratowniczych wykonywanych w czasie pracy.

Te kwestie podnoszą autorzy analizy, wymieniając jako główne przyczyny braków kadrowych migrację zarobkową powodującą „brak dyspozycyjności w dni robocze” oraz „niemożliwość uczestnictwa druhowi OSP w działaniach ratowniczych ze względu na brak zrozumienia pracodawców w zwalnianiu ze świadczenia pracy na czas akcji, ćwiczeń i szkoleń”.

18. Ustawa budżetowa na 2014 rok, Wielkość budżetu państwa w części 42 - Sprawy Wewnętrzne <http://bip.msw.gov.pl/download/4/20529/Wielkoswydatkowobudzetupanstwawczesci42-Sprawywewnetrnezepodzialenadzialyrozdzial.pdf> [dostęp: 20.04.2015].
19. Komenda Główna Państwowej Straży Pożarnej: *Analiza potencjału ratowniczego ochotniczych straży pożarnych włączonych do krajowego systemu ratowniczo-gaśniczego*, Warszawa, marzec 2011, s. 69, silnych punktów zostało wymienionych 20, zajęło to dwie strony.

Powyższe czynniki oraz niepełna opieka lekarska w stosunku do strażaków OSP powodują, że mniej niż połowa strażaków (spośród ok. 150 tysięcy) włączonych do KSRG spełnia kryteria udziału w bezpośrednich działaniach ratowniczych.

System osłabia dodatkowo problem włączania do KSRG jednostek OSP, które nie spełniają założonych standardów. Jest możliwe wskutek istnienia niespójnych zapisów rozporządzenia w sprawie szczegółowych zasad, zakresu i trybu włączania jednostek ochrony przeciwpożarowej do Krajowego Systemu Ratowniczo-Gaśniczego.

Drugim, obok malejącej liczby przeszkolonych strażaków, czynnikiem ograniczającym możliwości rozwoju OSP w systemie bezpieczeństwa kraju jest oparcie jednostek ochotniczych wyłącznie na bazie jednostek ochrony przeciwpożarowej działających w ramach Krajowego Systemu Ratowniczo-Gaśniczego. Jest on *de facto* oparty tylko na dwóch filarach: Państwowej Straży Pożarnej i Ochotniczych Strażach Pożarnych.

Brakuje pełnej integracji KSRG, a co zatem idzie i OSP, z innymi systemami oraz podmiotami realizującymi zadania ratownicze, takimi jak Państwowe Pogotowie Ratunkowe, Lotnicze Pogotowie Ratunkowe czy inne organizacje ratownicze, np. Górskie Pogotowie Ratunkowe²⁰ bądź organizacje Wodnego Pogotowia Ratunkowego. Brak integracji jest wynikiem braku spójnego krajowego systemu ratunkowego; zastępuje się go porozumieniami o zasięgu lokalnym.

Trzeci czynnik, istotnie ograniczający znaczenie OSP dla systemu bezpieczeństwa państwa, wynika z faktu, iż jednostki ochotnicze są organizowane głównie na terenach wiejskich i podmiejskich. W dużych miastach i aglomeracjach miejskich system bezpieczeństwa opiera się wyłącznie na profesjonalnych służbach. Brakuje struktur opartych na wolontariacie, które stanowiłyby integralną część systemu. Ich brak stanowi poważne zagrożenie w wypadku zdarzeń niosących zagrożenie o charakterze masowym, które ze względu na ich rozmiar (zagrożenie dla tysięcy ludzi, brak prądu, wody, ogrzewania, trudności komunikacyjne) trudno będzie opanować wyłącznie profesjonalnymi siłami.

1.2. Obrona Cywilna - system, który istnieje tylko teoretycznie

Określenie „obrona cywilna” (OC) oznacza wypełnianie zadań humanitarnych, mających na celu ochronę ludności cywilnej przed niebezpieczeństwami wynikającymi z działań zbrojnych lub klęsk żywiołowych i przewyższanie ich bezpośrednich następstw, jak też zapewnienie warunków koniecznych do przetrwania²¹. Zgodnie z treścią ustawy o powszechnym obowiązku obrony RP, obrona cywilna ma na celu:

- ochronę ludności,
- ochronę zakładów pracy i urzędów użyteczności publicznej,
- ochronę dóbr kultury,
- ratowanie i udzielanie pomocy poszkodowanym w czasie wojny,
- współdziałanie w zwalczaniu klęsk żywiołowych i zagrożeń środowiska oraz usuwaniu ich skutków²².

Centralnym organem administracji rządowej w sprawach obrony cywilnej jest Szef OC, a terenowymi organami obrony cywilnej są, zgodnie z podziałem administracyjnym kraju, woje-

20. GOPR liczy ok. 1300 ochotników i 100 ratowników zawodowych, TOPR liczy ok. 250 ratowników.
21. Pierwszy Protokół Dodatkowy do Konwencji Genewskich z 12 sierpnia 1949 r., dotyczący ochrony ofiar międzynarodowych konfliktów zbrojnych, sporządzony w Genewie dnia 8 czerwca 1977 r. (Dz.U. 1992, Nr 41, poz. 175), który Rzeczpospolita Polska przyjęła 19 września 1991 r.
22. Art. 137 ustawy z dnia 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej (tekst jednolity, Dz.U. 2004, Nr 241, poz. 2416 z późn. zm.).

wodowie, starostowie, wójtowie lub burmistrzowie (prezydenci miast).

W założeniach obrona cywilna powinna tworzyć jednolity system ochrony ludności, przygotowany na działania zarówno podczas wojny, jak i wobec zagrożeń w czasie pokoju.

1.2.1. Uwiad formacji OC

Obecnie możemy uznać, że poza obszarami, na których funkcjonują jednostki OSP, obrona cywilna praktycznie nie istnieje.

Potwierdza to odnotowywany katastrofalny spadek liczby formacji obrony cywilnej. Między rokiem 2009 a 2011 liczba formacji OC spadła z 19 618 do 14 492. Oznacza to zmniejszenie się stanu osobowego z 272 275 osób w 2009 roku do 188 513 w roku 2011²³. Ten dramatyczny spadek związany jest w pierwszym rzędzie z likwidacją formacji zakładowych OC. Z jednej strony, likwidacji uległy duże zakłady pracy; z drugiej zaś – zlikwidowany został obowiązek utrzymywania formacji obrony cywilnej przez pracodawców zatrudniających ponad 50 osób lub, niezależnie od zatrudnienia, produkujących lub przechowujących materiały i środki niebezpieczne.

Zanikanie formacji OC przyspiesza brak przepisów dotyczących refundacji utraconych wynagrodzeń za udział w działaniach formacji obronnych, nie stworzono też regulacji określających minimalne zaopatrzenie materiałowo-techniczne dla formacji, co w konsekwencji prowadzi do sytuacji, w której na ten cel nie przewiduje się żadnych środków finansowych. W efekcie przeznaczane na funkcjonowanie OC skromne środki nie pozwalają na bieżące uzupełnianie braków i wymiany wyeksploatowanego sprzętu.

Wszystko to sprawia, że formacje OC w znacznej mierze pozostają biurokratyczną fikcją, ujętą w papierowych danych niemających wiele wspólnego z rzeczywistością²⁴.

Jedynymi realnie istniejącymi strukturami zaliczonymi do obrony cywilnej pozostają ochotnicze straże pożarne. Jednak druhowie OSP są uwzględniani jednocześnie w planowaniu związanym z Krajowym Systemem Ratowniczo-Gaśniczym (KSRG). Czyli liczeni są podwójnie: raz w ramach KSRG a drugi raz jako formacje OC. Przy czym w tym drugim wypadku nie są w rzeczywistości siłami, którymi mógłby swobodnie dysponować Szef OC.

Ponadto ochotnicze straże pożarne są głównie zorganizowane w wioskach, małych miejscowościach, a praktycznie nie występują w dużych aglomeracjach miejskich (choć często funkcjonują w miejscowościach wokół dużych miast).

Do tego ochotnicze straże pożarne, sztucznie uznawane za formacje OC, w wielu częściach Polski odnotowują odpływ członków. Jak już powiedziano, jest to spowodowane migracją młodych ludzi do miast w kraju lub za granicą oraz brakiem dostatecznie satysfakcjonujących mechanizmów refundacji kosztów, jakie wynikają z faktu przechodzenia szkoleń i pełnienia dyżurów przez strażaków-ochotników, będących jednocześnie pracownikami najemnymi.

1.2.2. Zła organizacja struktur i słaba pozycja Szefa OC

Odzwierciedleniem niskiej sprawności systemu ochrony ludności i obrony cywilnej jest złe

23. NIK, informacja o wynikach kontroli: *Przygotowanie systemu ochrony ludności przed klęskami żywiołowymi oraz sytuacjami kryzysowymi*, 20.06.2013, s. 15.

24. Tamże, s. 15-16 (przytoczona opinia wojewody łódzkiego).

systemowe umocowanie oraz słaba pozycja Szefa Obrony Cywilnej Kraju (OCK). Jedynym aktem prawnym regulującym szczegółowo zakres działania Szefa Obrony Cywilnej Kraju pozostaje rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 25 czerwca 2002 roku²⁵. Akt ten nie przystaje do innych regulacji, zwłaszcza do ustawy o zarządzaniu kryzysowym. Rozporządzenie to nie uwzględnia różnic w zakresie działania szefów obrony cywilnej poszczególnych poziomów podziału administracyjnego kraju: województwa, powiatu i gminy, i przypisuje im te same zadania.

Tymczasem inne akty, zarówno rangi ustawowej, jak i towarzyszące im rozporządzenia wykonawcze, zadania te uszczegółwiają oraz różnicują.

Prowadzi to do sytuacji, w której jednakowe zadania nałożone na szefów obrony cywilnej województw, powiatów i gmin w drodze wspomnianego wyżej rozporządzenia są faktycznie nie do zrealizowania z powodu braku zgodności z innymi aktami bądź z powodu braku odpowiednich narzędzi prawnych²⁶.

Niska skuteczność w kierowaniu działaniami OC i koordynowaniu ich jest konsekwencją złych rozwiązań przyjętych dla struktury OC.

Szef OC podlega nadzorowi ministra spraw wewnętrznych. Z kolei szefowie obrony cywilnej województw, którymi są wojewodowie, podlegają nadzorowi ministra administracji i cyfryzacji, którego urząd powstał po podziale Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji. Różne przyporządkowanie Szefa OCK (MSW) i podległych jego nadzorowi wojewódzkich szefów OC (MAiC) w oczywisty sposób utrudnia koordynację działań.

Dodatkowo sytuację komplikuje fakt, że po 2007 roku Szefem OCK jest Komendant Główny Państwowej Straży Pożarnej. Pełni on jednocześnie funkcję koordynatora Krajowego Systemu Ratowniczo-Gaśniczego (KSRG). Siłą rzeczy jego działania w większym stopniu są skoncentrowane na sprawach związane z realizacją zadań własnej formacji (PSP) i koordynacji funkcjonowania KSRG.

Podsumowując, można powiedzieć, że słaba pozycja Szefa OC spowodowana jest chaosem kompetencyjnym i organizacyjnym wynikającym między innymi z podziału MSWiA na MSW i MAiC²⁷, brakiem kompletnych regulacji prawnych oraz środków finansowych²⁸. To ostatecznie powoduje, że np. Szef OCK nie dysponuje własnym aparatem wykonawczym. Funkcje te w sposób nieformalny wypełnia Komenda Główna PSP.

1.2.3. Obrona Cywilna - zarządzanie kryzysowe, szkodliwy dualizm rozwiązań efektem ogólnej słabości systemu kierowania bezpieczeństwem narodowym

Główną przyczyną niesprawności systemu jest **brak całościowej regulacji prawnej** adekwatnej do aktualnych wyzwań związanych z ochroną ludności i spójnej z pozostałymi aktami prawnymi związanymi z tym tematem.

Zadania obrony cywilnej, opisane w ustawie o powszechnym obowiązku obrony RP, są zbieżne z zdaniami określonymi w innych ustawach: o stanie klęski żywiołowej, o zarządzaniu

25. Dz.U. Nr 96, poz. 850.

26. Opinia NIK, *Przygotowanie systemu...*

27. Szerzej: Paweł Soloch, komentarz 104 IS, <http://www.sobieski.org.pl/podzial-mswia-oznacza-drozsze-i-mniej-skuteczne-panstwo/> [dostęp: 28.04.2015].

28. W ustawie budżetowej w 2014 roku na obronę cywilną przeznaczono zaledwie 110 tysięcy złotych.

kryzysowym, o ochronie przeciwpożarowej i o Państwowej Straży Pożarnej. Problem polega na tym, że wszystkie te regulacje nie są ze sobą w dostateczny sposób skorelowane. Powoduje to brak jednoznacznego wskazania, kto i w jakim zakresie odpowiada za wykonywanie określonych zadań, a co za tym idzie – rodzi trudności w ustaleniu zakresu odpowiedzialności poszczególnych podmiotów odpowiadających za ochronę ludności. Wynika to z faktu, że nierzadko do wykonywania tych samych zadań powołano w różnych aktach prawnych różnych wykonawców.

Analiza istniejących przepisów odnoszących się do ochrony ludności pozwala stwierdzić dualizm przyjętych rozwiązań. Z jednej strony, istnieje system zarządzania kryzysowego wraz z przypisanymi mu organizacją i strukturami, z drugiej zaś – formalnie utrzymywane są na wypadek wojny i klęsk żywiołowych formacje obrony cywilnej z zadaniami faktycznie zbieżnymi w stosunku do systemu zarządzania kryzysowego.

Dualizm ten prowadzi do podwójnych, odrębnych działań dotyczących *de facto* tych samych zadań zakresu ochrony ludności. W ten sposób powstają odrębne plany zarządzania kryzysowego i odrębne plany obrony cywilnej w odniesieniu do tej samej kwestii, jaką jest zapewnienie koordynacji działań organów administracji publicznej (rządowej i samorządowej) w celu zapobiegania i reagowania w sytuacji zagrażającej życiu, zdrowiu lub mieniu obywateli.

Brak ustalenia jednoznacznych kompetencji i wzajemnych relacji między systemem zarządzania kryzysowego a obroną cywilną rodzi wątpliwości dotyczące odpowiedzialności za wykonywanie poszczególnych zadań, a w konsekwencji powoduje nawet ich zaniechanie, co w razie powstania zagrożenia może prowadzić do strat, również tych najtragiczniejszych: w postaci ofiar śmiertelnych, których można by uniknąć dzięki właściwym rozwiązaniom systemowym²⁹.

Za główny powód istnienia podwójnych, dublujących się rozwiązań w zakresie ochrony ludności należy uznać częściowy demontaż i osłabienie spójności systemu zarządzania kryzysowego.

Treść ustawy o zarządzaniu kryzysowym, w swojej pierwotnej wersji z 2007 roku³⁰, zawierała przepisy dotyczące budowy jednolitego systemu ochrony ludności zarówno dla sytuacji kryzysowych, jak i na wypadek wojny czy wprowadzenia stanów nadzwyczajnych. Kluczowy element tego jednolitego systemu miały stanowić plany i procedury ściśle określające zasady współdziałania sektora cywilnego i wojskowego państwa na wypadek zagrożeń.

Jednak nowelizacja ustawy w 2009 roku³¹ dokonała demontażu powyższych koncepcji jeszcze przed ich wprowadzeniem w życie.

Z ustawy zniknęły zapisy o tym, że działania przygotowujące struktury państwa na wypadek zaistnienia sytuacji kryzysowej są zarazem działaniami podejmowanymi na wypadek wojny i stanów nadzwyczajnych³². W konsekwencji wykreślono również z zadań z zakresu tzw. planowania cywilnego gromadzenie i przetwarzanie środków, które mogłyby zostać użyte również w czasie stanów nadzwyczajnych i wojny. Na miejsce to wprowadzono przepis, że pierwszym zadaniem z zakresu planowania cywilnego jest tylko „przygotowanie planów zarządzania kryzysowego”³³.

29. Taką opinię wyraziła między innymi Najwyższa Izba Kontroli, Opinia NIK, *Przygotowanie systemu...*

30. Dz.U. z dnia 21 maja 2007 r.

31. Ustawa z dnia 17 lipca 2009 o zmianie ustawy o zarządzaniu kryzysowym, Dz.U. z dnia 19 sierpnia 2009.

32. Art.3.4a ustawy o zarządzaniu kryzysowym w wersji z 2007 roku.

33. Art.4.1,ppkt.1 nowelizowanej ustawy o zarządzaniu kryzysowym.

Usunięto także przepisy dotyczące współpracy cywilno-wojskowej w ramach Narodowego Systemu Pogotowia Kryzysowego (NSPK). Chodziło tu o „realizowane przez organy administracji rządowej oraz Siły Zbrojne Rzeczypospolitej Polskiej zadania i procedury mające na celu zapobieganie sytuacjom kryzysowym, przygotowanie do przejmowania nad nimi kontroli w drodze zaplanowanych działań oraz reagowanie w przypadku wystąpienia sytuacji kryzysowych”³⁴. Wykaz zadań i procedur NSPK, tzw. wykaz przedsięwzięć NSPK, miał być określany w niejawnym zarządzeniu Prezesa Rady Ministrów.

Likwidacja NSPK i ograniczenie zadań z zakresu gotowości cywilnej w ustawie o zarządzaniu kryzysowym spowodowały brak spójności między dwoma zasadniczymi elementami systemu bezpieczeństwa narodowego: systemem zarządzania kryzysowego (ZK) i systemem obrony państwa (SOP). SOP ma służyć zapewnieniu bezpieczeństwa wojskowego, czyli zabezpieczeniu państwu zdolności do „efektywnego reagowania na zewnętrzne kryzysy polityczno-militarne”, w tym zdolności do odparcia agresji w razie wojny³⁵.

Jako element kierowania bezpieczeństwem narodowym zarządzanie kryzysowe jest uregulowane odrębnymi przepisami niż kierowanie obronnością państwa w ramach SOP. Brak natomiast regulacji prawnych, które umożliwiłyby prawidłową koordynację działań w obu obszarach SOP i zarządzania kryzysowego.

Problem został zauważony w *Strategii rozwoju systemu Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej 2022 (SRSBN RP)*, przyjętej uchwałą Rady Ministrów z dnia 9 kwietnia 2013 roku. Zawarte w niej stwierdzenie, iż „Ustawa o zarządzaniu kryzysowym nie rozwiązała jednoznacznie istotnych problemów kierowania bezpieczeństwem narodowym”³⁶, jest w gruncie rzeczy przyznaniem, że zintegrowanego systemu kierowania bezpieczeństwem narodowym Polska nie ma.

34. Ustawa o zarządzaniu kryzysowym z dnia 21 maja 2007, art.3.5.

35. *Strategia rozwoju systemu Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej 2022 (SRSBN RP)*, przyjęta uchwałą Rady Ministrów z dnia 9 kwietnia 2013 roku, s. 14.

36. SRSBN RP, s. 16.

ORGANIZACJE PROOBRONNE A PAŃSTWO POLSKIE, 1989–2015

ŁUKASZ DRYBLAK

1. Początki polskich organizacji paramilitarnych oraz proobronnych

Historia polskich organizacji paramilitarnych sięga początku XX wieku, a zaczęła się w Galicji, od dobrze wszystkim znanego konspiracyjnego Związku Walki Czynnej (Lwów 1908), a także Związku Strzeleckiego (Lwów 1908), Drużyn Bartoszewych (Lwów 1908), Polskich Drużyn Strzeleckich (1908–1911), Drużyn Polowych „Sokoła” (1910). Organizacje te w większości powstały za przyzwoleniem władz austriackich ze względu na nasilający się kryzys europejski oraz możliwość wybuchu wojny, w której poza przeszkoleniem paramilitarnym ludności mogły odegrać rolę wywiadowczą oraz dywersyjną. Taka była optyka władz zaborczych. Natomiast, według polskich działaczy niepodległościowych, był to krok w kierunku zmanifestowania kwestii polskiej na arenie światowej, a zarazem w kierunku zjednoczenia ziem polskich oraz ewentualnej niepodległości³⁷. Zakonspirowane odpowiedniki tychże organizacji powstały również w Królestwie Polskim. Po wybuchu I wojny światowej wymienione organizacje stały się trzonem Legionów Polskich, które w czasie działań wojennych wystawiły łącznie trzy Brygady. Jeszcze w sierpniu 1914 roku, z inicjatywy Józefa Piłsudskiego, powołano w Warszawie tajną Polską Organizację Wojskową, która do 1918 roku objęła swoją działalnością wszystkie zabory, od Warty po Dniepr i od Bałtyku do Karpat. Liczni działacze polskich organizacji paramilitarnych, po odzyskaniu niepodległości w 1918 roku, wstąpili do Wojska Polskiego; z nich również wywodziła się najliczniejsza grupa w Korpusie Oficerów.

2. II Rzeczpospolita

Po ugruntowaniu polskiej niepodległości, w latach 1918–1921, działalność zasłużonych organizacji była kontynuowana w celu podtrzymania tradycji oraz przysposobienia młodzieży do służby w wojsku. Od 1921 roku zainteresowanie władz i społeczeństwa edukacją patriotyczną i obronną zaczęło spadać, władze nie koordynowały działalności organizacji paramilitarnych i społecznych, które samodzielnie starały się promować postawy patriotyczne oraz obronne (Związek Towarzystw Gimnastycznych „Sokół”, Związek Strzelecki, Związek Harcerstwa Polskiego)³⁸.

Przewrót majowy 1926 roku przyniósł diametralne zmiany. Marszałek Józef Piłsudski był wielkim zwolennikiem rozwoju wychowania fizycznego oraz przysposobienia obronnego wśród młodzieży. Od 1926 roku Związek Harcerstwa Rzeczypospolitej zaczął prowadzić szkolenia przygotowawcze do służby wojskowej. W 1927 roku utworzono Państwowy Urząd Wychowania Fizycznego i Przysposobienia Wojskowego koordynujący pracę organizacji paramilitarnych i sportowych. Rok później powołano do życia Federację Polskich Związków Obrońców Ojczyzny oraz Ligę Obrony Powietrznej i Przeciwgazowej, organizację masową (w 1939 r. liczyła 2 mln członków) odpowiedzialną za upowszechnianie wśród społeczeństwa wiedzy na temat obrony oraz ochrony przed atakami powietrznymi i gazowymi, prowadzącą szkolenia oraz

37. J. Gaul, *Na tajnym froncie. Działalność informacyjno-wywiadowcza polskich organizacji niepodległościowych w latach 1914–1918*, Warszawa 2001, s. 60–62.

38. A. Ignatowicz, *Przygotowanie obronne społeczeństwa w Polsce (1921–1939)*, Warszawa 2010, s. 296.

zbiórki pieniężne, które wydatnie przyczyniły się do wzmocnienia obronności kraju. Podobne działanie, lecz dotyczące problematyki morskiej oraz obrony wybrzeża, prowadziła Liga Morska i Kolonialna, założona w 1930 roku. Kolejna ważna decyzja zapadła w 1931 roku – dotyczyła ona obowiązkowego przysposobienia wojskowego młodzieży męskiej szkół średnich – monopol w tej kwestii uzyskał Związek Strzelecki (liczebność: 1926 – 120 000, 1932 – 200 000, 1934 – 310 000)³⁹. Jednocześnie osłabło zainteresowanie „Sokoła” prowadzeniem przysposobienia wojskowego wśród młodzieży, co było spowodowane wzajemną niechęcią władz państwowych oraz związku, lecz i tak na najniższym szczeblu organizacji w 1927 roku ćwiczyło 14 303 osób, na ogólną liczbę 85 000 członków⁴⁰. Oprócz państwa ważną rolę w wychowaniu społeczeństwa pełniły organizacje katolickie, takie jak Katolickie Stowarzyszenie Młodzieży Męskiej (1938 r. – 151 000 członków) oraz Katolickie Stowarzyszenie Młodzieży Żeńskiej (1938 r. – 180 000 członkiń)⁴¹. Swoją rolę odegrały również organizacje zrzeszające młodzież wiejską: Centralny Związek Młodej Wsi (1938 r. – 170 000 członków) oraz Związek Młodej Wsi RP „Wici” (1938 r. – 92 000 członków)⁴².

Duże zmiany, w kierunku jeszcze większej militaryzacji społeczeństwa, zaszły w 1935 roku, kiedy wprowadzono obowiązek przygotowania wojskowego dla całej młodzieży przedpoborowej, również akademickiej; ustawowe prawo do uczestniczenia w pomocniczej służbie wojskowej przyznano również kobietom, o co ubiegały się od początku niepodległości⁴³.

Obronność kraju w II Rzeczypospolitej była traktowana zarówno przez władzę, jak i przez społeczeństwo niezwykle poważnie; budowano ją kosztem wielu wyrzeczeń. Pozostawanie w nieustannym niebezpieczeństwie ze strony Niemiec i ZSRS, państw o wielokrotnie wyższych potencjałach gospodarczych, większych terytoriach oraz rezerwach ludzkich, powodowało zaangażowanie całego społeczeństwa polskiego, które by przeciwstawić się potencjalnym agresorom, musiało zmobilizować wszystkie siły. Mimo iż w 1939 roku, w obliczu agresji obu tych państw, II Rzeczpospolita uległa, nie uległo społeczeństwo, wychowane w duchu państwowym. Ideę państwa przeniesiono do konspiracji, prowadząc walkę z okupantem pod dowództwem kadr przedwojennego państwa polskiego, które częściowo również przeszły do konspiracji, tworząc Związek Walki Zbrojnej, przemianowany w 1942 roku a samym końcu podtrzymywany przez zwykłych żołnierzy, czego symbolem stał się Józef Franczak „Lalek”, ostatni żołnierz konspiracji antykomunistycznej, zamordowany w 1963 roku.

3. Polska Ludowa

Idea organizacji paramilitarnych oraz proobronnych została przejęta przez polskich komunistów już w 1944 roku, kiedy utworzyli oni Towarzystwo Przyjaciół Żołnierza, w 1963 roku przemianowane na Ligę Obrony Kraju, masową organizację (2 mln członków w kołach wiejskich, przyzakładowych, szkolnych, klubach oficerów rezerwy), która w myśl hasła encyklopedycznego z 1970 roku „rozwinąć wielokierunkową działalność związaną z wychowaniem patriotycznym i przygotowaniem obronnym społeczeństwa, upowszechniać idee ludowej obronności i popularyzuje postępowe i rewolucyjne tradycje oręża polskiego, inicjuje i prowadzi masowe szkolenia obronne z zakresu powszechnej samoobrony, m.in. zapoznaje ludność z elementarnymi zasadami obrony przed bronią masowego rażenia”⁴⁴. Liga była współorganizatorem Terenowych Oddziałów Samoobrony. W tym samym roku, niezależnie od struktur podziemnych (Szare Szeregi), powołano Harcerską Służbę Polsce, w roku

39. Tamże.

40. Tamże, s. 297.

41. Tamże, s. 296.

42. Tamże, s. 298.

43. Tamże.

44. *Liga Obrony Kraju*, [w:] *Mała encyklopedia wojskowa*, t. II, red. J. Urbanowicz i in., Warszawa 1970, s. 183.

1956 przemianowaną na Związek Harcerstwa Polskiego. Do zadań związku należało „socjalistyczne wychowanie dzieci i młodzieży” oraz współpraca z wojskiem w zakresie obronności⁴⁵. Do jednej z pierwszych organizacji proobronnych należał również Związek Inwalidów Wojennych, którego Zarząd Główny ukonstytuował się w grudniu 1944 roku w Lublinie. Podobnego typu organizacją był Związek Bojowników o Wolność i Demokrację, utworzony w 1949 roku. Nie można również zapomnieć o największej organizacji młodzieżowej (w 1955 roku liczyła ona 2 mln członków), powołanej w 1948 roku – Związku Młodzieży Polskiej, który stawiał sobie za cel „wychowanie młodzieży na zasadach marksizmu-leninizmu, w duchu patriotycznym i internacjonalistycznym. [...] członkowie ZMP byli przodownikami wyszkolenia boj. i polit., przyczyniali się do gotowości boj. wojska”⁴⁶. Największą organizacją zajmującą się ratownictwem był powstały w 1956 roku Związek Ochotniczych Straży Pożarnych, liczący około miliona członków⁴⁷. Poza wymienionymi funkcjonowały również Polski Czerwony Krzyż, Aeroklub Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, Ochotnicza Rezerwa Milicji Obywatelskiej, Polski Związek Krótkofalowców oraz inne. W 1967 roku została uchwalona ustawa o powszechnym obowiązku obrony PRL, która normowała obowiązki organizacji społeczno-obronnych, mających ściśle współdziałać z Siłami Zbrojnymi PRL⁴⁸.

Wszystkie organizacje obronnościowe i paramilitarne były podporządkowane ideowemu kierownictwu PZPR oraz – w różnym stopniu – podejmowały współpracę z ludowym Wojskiem Polskim, które stanowiło drugą armię Układu Warszawskiego (pod względem liczebności), zaraz po Związku Sowieckim, i odgrywało niebagatelną rolę w planowanej inwazji na Zachód. Odgórne kreowanie związków oraz przymusowe łączenie przedwojennych organizacji w nowe związki podporządkowane politycznie utworzonej w 1948 roku Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej nie musiało budzić entuzjazmu wszystkich Polaków. Mimo to ze względu na różne przywileje, jak również inne czynniki (czasami automatycznie wpisywano załogi całych zakładów jako członków LOK), oficjalna liczba zaangażowanych osób sięgała kilku milionów. Był to czas zerwania z tradycją pierwszych organizacji paramilitarnych, utworzonych na początku dwudziestego wieku i kontynuowaną w II Rzeczypospolitej.

Wprowadzenie 13 grudnia 1981 roku stanu wojennego przyniosło jeszcze większą przymusową militaryzację społeczeństwa oraz wzmocnienie kontroli wojska, w szczególności Wojskowej Służby Wewnętrznej oraz Zarządu II Sztabu Generalnego WP, nad organami partyjnymi, urzędami centralnymi, różnego typu instytucjami, związkami, zakładami pracy i opozycją⁴⁹. Oficerowie służb spełniali bardzo ważną rolę w sprawowaniu kontroli ZSRS nad Polską⁵⁰ i do dziś zachowali swoje wpływy w wojsku, służbach specjalnych, strukturach państwa, sektorze prywatnym, biznesie, a także w niektórych organizacjach proobronnych.

4. III Rzeczpospolita

Wraz z transformacją ustrojową nastąpił proces prywatyzacji majątku państwowego oraz uspołecznienia (wprowadzenia faktycznej wolności zrzeszeń) dotychczasowych związków i stowarzyszeń w myśl Ustawy z dnia 7 kwietnia 1989 roku Prawo o stowarzyszeniach⁵¹. W niniejszym podrozdziale zajmiemy się skrótowym omówieniem rozwoju ruchu organizacji proobronnych, z naciskiem na organizacje wychowawcze, paramilitarne oraz na problemy systemowe dotyczące całości ruchu.

45. Związek Harcerstwa Polskiego, [w:] *Mała encyklopedia wojskowa*, t. III, red. J. Urbanowicz i in., Warszawa 1971, s. 623-624.
46. Związek Młodzieży Polskiej, [w:] *Mała encyklopedia...*, t. III, s. 624.
47. Związek Ochotniczych Straży Pożarnych, [w:] *Mała encyklopedia...*, t. III, s. 624-625.
48. *Organizacje Paramilitarne Obronne*, [w:] *Mała encyklopedia...*, t. II, s. 537-538.
49. S. Cenkiewicz, *Długie ramię Moskwy. Wywiad wojskowy Polski Ludowej 1943-1991*, Poznań 2011, s. 259-262, 321, 430.
50. Tamże, s. 433.
51. Dz.U. 1989 Nr 20 poz. 104, Ustawa z dnia 7 kwietnia 1989 r. Prawo o stowarzyszeniach, file:///C:/Users/admin/Downloads/D19890104Lj.pdf [dostęp: 15.04.2015].

Organizacje proobronne zarejestrowane w III Rzeczypospolitej możemy podzielić na te, które kontynuowały działalność z czasów PRL, oraz zupełnie nowe, nawiązujące do przedwojennych wzorców. Spośród organizacji mających swoje początki w Polsce Ludowej wymienimy kilka największych: Związek Żołnierzy Wojska Polskiego (założony w 1981 r.)⁵², Ligę Obrony Kraju⁵³, Związek Ochotniczych Straży Pożarnych⁵⁴ czy Związek Harcerstwa Polskiego, który na początku lat dziewięćdziesiątych przechodził poważną reformę. Nie wszyscy harcerze wierzyli w możliwość reformy ZHP, dlatego też ruch rozbił się na kilka organizacji, z których drugą liczebnie po ZHP stał się Związek Harcerstwa Rzeczypospolitej, a trzecią – Stowarzyszenie Harcerstwa Katolickiego „Zawisza”⁵⁵. W stosunku do ogólnej liczby organizacji stowarzyszenia, które zachowały ciągłość sprzed 1989 roku, stanowią mniejszość, lecz górują nad pozostałymi liczbą członków. Elementy, które odróżniają je od nowo powstałych po 1989 roku organizacji, to masowość ich struktur (ZŻWP: stan prawdopodobnie na 2011 r. – 18 000 członków⁵⁶; LOK: stan na 31.12.2009 r. – 53 437 członków⁵⁷; OSP RP: stan na 2010 r. – 678 214 członków⁵⁸, ZHP: stan na 2013 r. – 90 030 członków⁵⁹), dobre zaplecze infrastrukturalne, zachowane po działalności w PRL, wyższe od innych zasoby finansowe.

Ruchem, który odwoływał się bezpośrednio do tradycji przedwojennych, były nowo powstające organizacje strzeleckie. Jako pierwsze zarejestrowały się: w 1990 roku – działający nieformalnie od 1989 roku, bazujący wtedy na członkach Konfederacji Polski Niepodległej, Związek Strzelecki „Strzelec”⁶⁰, na czele z Komendantem Głównym Leszkiem Moczulskim, oraz w 1991 roku – Związek Strzelecki „Strzelec” Organizacja Społeczno-Wychowawcza (obecnie około 3000 strzelców)⁶¹. Zanim jednak doszło do rejestracji tych organizacji, od 1986 roku prowadził działalność Związek Strzelecki „Strzelec” z Wągrowca, obecnie liczący ok. 200 członków⁶². Kolejna reaktywacja Związku Strzeleckiego miała miejsce w 1994 roku w Radomiu⁶³. W pierwszej połowie lat dziewięćdziesiątych coraz popularniejszy stawał się *survival*, w tym czasie stojący na bardzo zaawansowanym poziomie w Stanach Zjednoczonych, skąd trafił do Europy. Warto wymienić jedne z prężniejszych stowarzyszeń tego typu, jak Ranger Survival Club (1992), od 1995 roku współpracujący z MON⁶⁴, dzięki czemu korzysta z pomocy instruktorów wojskowych, baz oraz sprzętu, mogąc m.in. efektywniej prowadzić przysposobienie obronne młodzieży, podobnie jak Stowarzyszenie Proobronne „Military Survival Team”, które oferuje „daleko idącą pomoc w staraniach o odbicie służby wojskowej w elitarnych jednostkach WP i o rozpoczęcie nauki w uczelni wojskowej” osobom, które przeszły jej kursy⁶⁵. W 2004 roku na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim powstała Legia Akademicka, nawiązująca do analogicznej organizacji z II Rzeczypospolitej, która zajmowała się ochotniczym przysposobieniem wojskowym studentów. Obecnie instruktorzy Legii szkolą również członków różnych grup paramilitarnych oraz prowadzą współpracę z licznymi jednostkami wojskowymi, zapewniając swoim kursantom profesjonalne szkolenie wojskowe i stając się wzorem dla pozostałych Legii Akademickich⁶⁶. W pierwszej dekadzie XXI wieku coraz silniej zaczął się rozwijać ruch Air Soft Gun⁶⁷, który w pewnych przypadkach zaczął się przeradzać z zabawy w coraz większe zainteresowanie obronnością kraju oraz ćwiczeniami z zakresu realizowanego przez organizacje paramilitarne – przykłady tych organizacji znajdują się w załączniku nr 1.

W pierwszych latach XXI wieku nastąpił również *boom* na organizacje rekonstrukcyjne. Nie mały wpływ miała na to pierwsza rekonstrukcja bitwy nad Bzurą (2002 r.) oraz 60. rocznica powstania warszawskiego z dużą inscenizacją „Pałacyk Michła, Żytnia, Wola”, którą obejrzało tysiące widzów, w tym weterani powstania warszawskiego⁶⁸. Ukoronowaniem działań ruchu

52. <http://www.zzwp.pl/biblioteka-zzwp/zwiazek-zolnierzy-wojska-polskiego-w-zaganiu-aa98aa-2-aa4/> [dostęp: 15.04.2015].
53. <http://lok.org.pl/zarząd-główny> [dostęp: 15.04.2015]; na początku lat dziewięćdziesiątych MON cofnął pozwolenia dla LOK do prowadzenia szkoleń dla przedpoborowych, <http://www.mazowszelok.pl/rodowod-139> [dostęp: 16.04.2015], od tego czasu straciła ona większość cech organizacji paramilitarnej.
54. <http://www.zosprp.pl/?q=node/336> [dostęp: 15.04.2015].
55. <http://zhp.pl/ozhp/historia-harcerstwa/>; <http://www.zhr.pl/poczatki/>; <http://skauci-europy.pl/o-nas/kim-jestesmy/historia> [dostęp: 15.04.2015].
56. <http://www.fssm.pl/stowarzyszenia/2/informacja-o-zzwp/> [dostęp: 15.04.2015].
57. LOK posiada bardzo silne struktury terenowe oraz zaplecze infrastrukturalne z Zarządami Wojewódzkiemi we wszystkich województwach, którym podlegają Zarządy powiatowe i rejonowe, a także specjalistyczne kluby i koła, <http://lok.org.pl/zarząd-główny/jednostki-terenowe> [dostęp: 15.04.2015]. <http://www.mazowszelok.pl/rodowod-139> [dostęp: 15.04.2015].
58. <http://www.zosprp.pl/files/news/430/OSPwliczbach.pdf> [dostęp: 15.04.2015].
59. <http://sprawozdania.zhp.pl/id-2013-r.651.html> [dostęp: 15.04.2015].
60. Według Czesława Buksińskiego, początki ruchu nie były łatwe: „Jak wynika z aneksu do raportu o likwidacji WSI władze PRL i III RP uważały ferment w wojsku i utworzenie struktur Strzelca za realne zagrożenie dla zbrojnego przejęcia władzy przez Nurt Niepodległościowy. [...] W konsekwencji majątek przedwojenny Strzelca pozostawiono bezprawnie w rękach komunistycznego LOK-u”. Wspomina on również o nieprzychylnym nastawieniu do Strzelca ówczesnego ministra obrony narodowej, Janusza Onyszkiewicza, i wiceministra, Bronisława Komorowskiego. Cz. Buksiński, *Ruch Strzelecki i tradycja Marszu szlakiem I kompanii Kadrowej Józefa Piłsudskiego*, <http://www.zsstrzelec.com.pl/o-nas1/historia-zs-strzelec> [dostęp: 17.04.2015].
61. <http://zs.mil.pl/historia/>; <http://zs.mil.pl/o-nas/> [dostęp: 15.04.2015].
62. <http://zss-wrc.manifo.com/strzelec> [dostęp: 15.04.2015].
63. <http://zwiazek-strzelecki.pl/index.php/2014-01-20-22-41-59> [dostęp: 16.04.2015].
64. <http://ranger.org.pl/> [dostęp: 16.04.2015]; *Survivalem* zajmują się również preppersi, czyli ludzie przygotowujący się, często w skrytości

rekonstruktorskiego było dopuszczenie jego oddziałów do obchodów Święta Niepodległości (2009 r.) oraz dokonanie ich przeglądu przez śp. Prezydenta Lecha Kaczyńskiego. Był to przełomowy okres, w którym Polacy z powrotem zaczęli manifestować swój patriotyzm, z niespotykaną wcześniej siłą. Obecnie środowisko rekonstruktorów należałoby szacować na kilkanaście tysięcy osób zaangażowanych lub sympatyzujących z ruchem, który wszakże stracił na swej dynamice i spontaniczności. Niemniej są to jedne z najskuteczniejszych i najbardziej zasłużonych organizacji proobronnych dla promowania historii oraz dziejów oręża polskiego, nowoczesnego patriotyzmu, jego manifestowania, jak również szacunku dla weteranów i poległych w obronie ojczyzny. Tym samym powstanie i apogeum rozwoju tych organizacji można nazwać drugim etapem w historii ruchów okołoparamilitarnych w III Rzeczypospolitej⁶⁹.

Trzeci etap rozwoju rozpoczął się w 2010 roku; swoje możliwości ujawniły wtedy organizacje strzeleckie, uczestniczące w zabezpieczaniu masowych zgromadzeń związanych z żałobą po katastrofie w Smoleńsku w kwietniu 2010 roku. W tym samym roku, w cieniu śledztwa smoleńskiego, obchodzono w Polsce 90. rocznicę wojny polsko-bolszewickiej 1920 roku, która odbywała się w specyficznych warunkach „resetu” polsko-rosyjskiego. Rok zamykał temat podtrzymania inicjatywy ustawodawczej podjętej przez śp. Lecha Kaczyńskiego dotyczącej uchwalenia Narodowego Dnia Pamięci „Żołnierzy Wyklętych”. Tym wydarzeniom towarzyszył proces profesjonalizacji polskiej armii, utworzenie Narodowych Sił Rezerwowych (2010 r.) oraz symptomy świadczące o niespójności NATO.

W 2010 roku uaktywniło się środowisko działające wokół portalu ObronaNarodowa.pl – Ruch na Rzecz Obrony Terytorialnej (od 2011 r. zarejestrowane jako stowarzyszenie), odwołujące się do koncepcji z lat 90. autorstwa Romualda Szeremietiewa oraz Józefa Marcza (sporo uwagi poświęcił jej również Ryszard Jakubczak)⁷⁰. W 2012 roku powstały stowarzyszenia FIA – Wierni w gotowości pod bronią, Polska Organizacja Wojskowa oraz Związek Strzelecki Rzeczypospolitej. Rok później powstał, na bazie jednostek terenowych innych organizacji strzeleckich, Związek Strzelecki „Strzelec” im. Józefa Piłsudskiego (obecnie deklaruje, że posiada 1700 strzelców i 160 „Orląt” – dzieci do 15. roku życia)⁷¹ oraz Krakowska Legia Akademicka; podjęto również próby powołania Legii Akademickiej na Uniwersytecie Warszawskim. Kolejny rok stanął pod znakiem konfliktu wewnętrznego na Ukrainie, który przerodził się w „dziwną” wojnę rosyjsko-ukraińską, ten rok był również rekordowy pod względem nowo powstałych organizacji oraz zainteresowania nimi przez rząd i media.

Skutkiem tych wydarzeń był wzrost zainteresowania Polaków stanem wojska, skutecznością sojuszu północnoatlantyckiego⁷², ogólnie sferą obronną kraju, w szczególności wśród młodego pokolenia, na co wskazuje sondaż IBRIS podający, że najwyższy odsetek deklaracji proobronnych występuje wśród mężczyzn w przedziale wiekowym od 18. do 24. roku życia (34. z zastrzeżeniem dotyczącym posiadania rodziny i odpowiedniego statusu materialnego)⁷³. Zaangażowanie Polaków wyrażało się m.in. w zintensyfikowaniu rozwoju organizacji proobronnych, w tym paramilitarnych. W 2014 roku powstały Gwardia Narodowa (Szczecin), „Związek Walki Zbrojnej” Oddział Warszawa, Stowarzyszenie Pluton Warszawa, Polowe Drużyny Sokoła, a na początku 2015 roku – Grupa Reagowania i Wsparcia Obrony Narodowej z Gniezna. Na siedemnaście omawianych przez nas stowarzyszeń paramilitarnych aż jedenaście powstało po 2010 roku. Organizacje pozarządowe zaczęły również samodzielnie rozwijać koncepcje obrony terytorialnej, czego przykładem jest tworzenie przez stowarzyszenie obronanarodowa

- przed innymi, do przetrwania wszelkich kryzysów, grupę tę należy uważać za hobbystów. Według szefa Preppers Poland, ruch w Polsce liczy ok. 30 000 ludzi, co wydaje się mało prawdopodobne. Istotnym elementem ich działalności z punktu widzenia bezpieczeństwa państwa jest strzelectwo, wielu członków dąży do zdobycia pozwolenia na broń, dysponują oni również własnymi strzelnicami, <https://www.youtube.com/watch?v=5k3ChkaSi7s> [dostęp: 17.04.15].
65. <http://opomst.wix.com/opo-m-s-t> [dostęp: 16.04.2015].
66. <http://legiakademicka.pl/biezsce-dzialania/> [dostęp: 16.04.2015].
67. <http://www.kolo.pomoc.info/index.php/historia-broni-i-hobby/6-historia-asg> [dostęp: 16.04.2015].
68. Stowarzyszenia rekonstrukcyjne zwykle współpracują z lokalnymi samorządami, placówkami muzealnymi, w niektórych przypadkach również jednostkami wojskowymi, urzędami centralnymi, szkołami, oraz Kościołem katolickim.
69. Według badań IBRIS: „Im większa deklarowana wiedza na temat historii Polski i świata, tym większa deklarowana chęć udziału w działaniach obronnych”, <https://prezi.com/2-ohb7cj-pai/copy-of-polacy-obronnosci-obowiazku-wojskowym-i-postawy-wobec-zag/> [dostęp: 16.04.2015].
70. <http://www.obronanarodowa.pl/artykuly/display/koncepcja-utworzenia-wojsk-obrony-terytorialnej-w-silach-zbrojnych-rp-wedlug-dr-hab-romualda-szeremietiewa> [dostęp: 16.04.2015]; R. Jakubczak, J. Marczak, *Obrona terytorialna – nowy element systemu militarnego RP*, Warszawa 1996.
71. Stan organizacji na 2014 r. wynosi 1700 strzelców oraz 160 orląt (dzieci do 15. roku życia), http://www.strzelec.erzeszow.pl/old/O_nas.html [dostęp: 17.04.2015].
72. Zgodnie z wynikami sondażu z marca 2015 r., przeprowadzonego przez Millward Brown dla TVN24, aż 49% respondentów uważa, że sojusznicy nie wywiązałyby się ze swoich obowiązków, <http://www.tvn24.pl/wiadomosci-z-kraju,3/sondaz-ws-sojusznicz-zobowiazan-wobec-polski,520358.html> [dostęp: 18.04.2015].
73. <https://prezi.com/2-ohb7cj-pai/copy-of-polacy-obronnosci-obowiazku-wojskowym-i-postawy-wobec-zag/> [dostęp: 16.04.2015]. Prezentacja wyników powyższego badania przeprowadzonego przez Instytut Badań Rynkowych i Społecznych odbyła się 18 marca 2015 r. w Centrum Prasowym PAP w Warszawie.

dowa.pl oddziałów Lekkiej Piechoty Obrony Terytorialnej⁷⁴ oraz powołanie Obrony Terytorialnej Województwa Lubelskiego, przy udziale Legii Akademickiej KUL, OSP w Świdniku Dużym (jednostka w Krajowym Systemie Ratowniczo-Gaśniczym), Stowarzyszenia Instruktorów Legia Akademicka, Ochotniczej Służby Ratowniczej w Lublinie, Legii Akademickiej Szkoły Orłąt w Dęblinie, Jednostki Strzeleckiej 2063 Świdnik, Federacji Obrony Terytorialnej Województwa Lubelskiego w porozumieniu z burmistrzem Świdnika⁷⁵. Nie jest to jedyny tego typu projekt. W Jarosławiu Jednostka Strzelecka 2025 Jarosław ZS „Strzelec” OSW została wpisana do Krajowego Systemu Ratowniczo-Gaśniczego, realizując tym samym program Strzeleckich Pododdziałów Obrony Narodowej⁷⁶. Należy zaznaczyć, iż jest to przykład oddolnego wpisania różnego typu organizacji proobronnych w system bezpieczeństwa województwa i pokazuje on potrzebę koordynacji działań organizacji, których członkowie mają świadomość braku przynależności do systemu, takiego jak Krajowy System Ratowniczo-Gaśniczy, a chcieliby spełniać rolę nie tylko szkoleniową, lecz również interwencyjną⁷⁷.

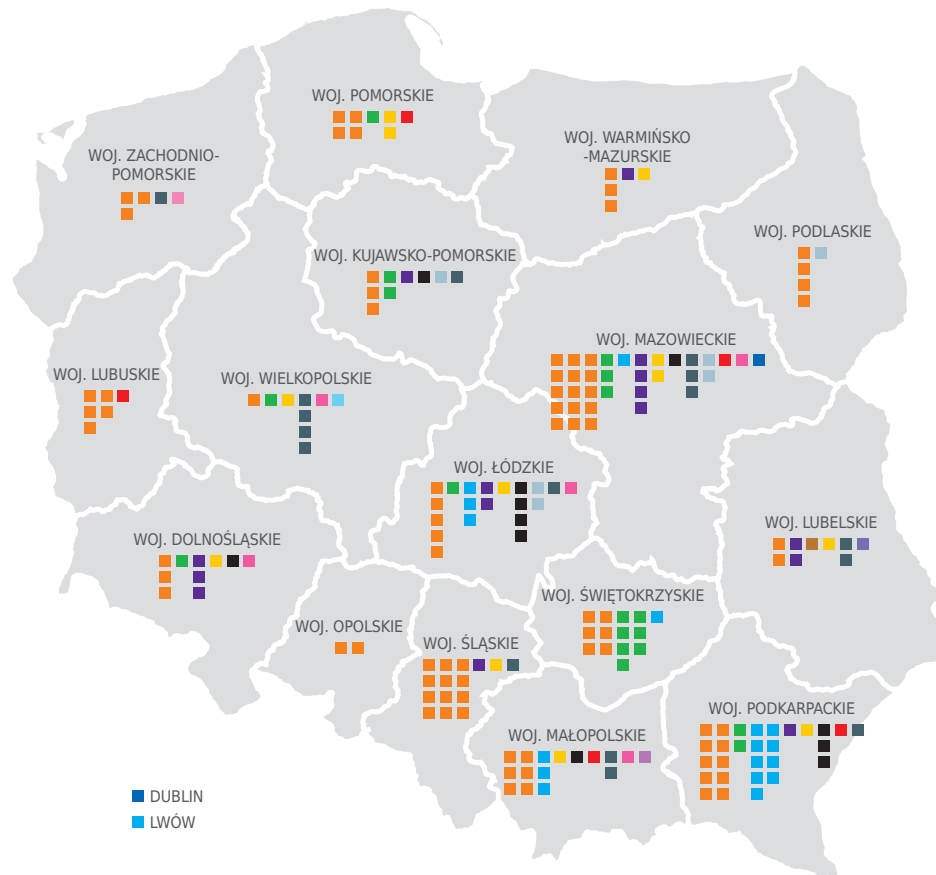
Podsumowując, scharakteryzujemy, czym zajmują się polskie organizacje paramilitarne oraz na jakich podstawach opiera się ich działalność. Wszystkie organizacje działają na mocy ustawy o stowarzyszeniach z 1989 roku. Zgodnie z *Rejestrem porozumień o współpracy między Ministrem Obrony Narodowej i partnerami społecznymi, wg stanu na dzień 31.12.2013 r.* (załącznik nr 3), tylko trzy organizacje paramilitarne, na siedemnaście uwzględnionych przez nas na poniższej mapce, posiadało podpisane porozumienia (obecnie jest ich co najmniej osiem, jako że siedem z nich weszło w skład Federacji Organizacji Proobronnych). Na podstawie decyzji Nr 187/MON Ministra Obrony Narodowej z dnia 9 czerwca 2009 r. w sprawie określania zasad i trybu współpracy resortu obrony narodowej z organizacjami pozarządowymi i innymi partnerami społecznymi⁷⁸ oraz naniesionych do niej zmian w decyzjach Nr 146/MON Ministra Obrony Narodowej z dnia 11 kwietnia 2011 r.⁷⁹ oraz Nr 187/MON Ministra Obrony Narodowej z dnia 18 grudnia 2013 r.⁸⁰, organizacje pozarządowe mogą zawierać porozumienia z jednostkami wojskowymi. W decyzjach tych nie zostały wyróżnione organizacje paramilitarne, które mogą nawiązywać współpracę z wojskiem na takich samych warunkach jak pozostałe organizacje pozarządowe.

Efektywność współpracy stowarzyszeń z jednostkami oraz jej charakter jest zależy od podejścia obu stron – czasami może to być wspólne uczestnictwo w święcie narodowym, a czasami użyczenie sprzętu, instruktorów oraz infrastruktury wojskowej do ćwiczeń członków stowarzyszenia⁸¹. Ministerstwo Obrony Narodowej w ramach już V Forum Organizacji Pozarządowych prowadzi ranking organizacji pozarządowych najlepiej współpracujących z wojskiem oraz jednostek wojskowych z organizacjami⁸². Stowarzyszenia – poza ogólnym upowszechnianiem wiedzy i umiejętności w zakresie obronności państwa, działalnością paramilitarną, jak szkolenia obejmujące podstawy kursu unitarnego, taktyki zielonej, czarnej, strzelectwa itp. – skupiają się zazwyczaj na szkoleniach z zakresu ratownictwa i ochrony ludności, przyczyniają się do rozwoju fizycznego członków, kształtują w nich poczucie obowiązku wobec państwa, kultywują tradycje oręża polskiego, a także prowadzą inne działania w zależności od zapisów statutowych. Niektóre jednostki terenowe współpracują również z samorządami, klasami mundurowymi i organizacjami ratowniczymi. Według pełnomocnika ds. inicjatyw proobronnych, gen. Bogusława Packa, ruch ten można szacować na nie więcej niż 30 000 członków, co wydaje się liczbą zawyżoną (drugie tyle mają liczyć uczniowie klas mundurowych).

74. <http://www.obronanarodowa.pl/content/lekka-piechota-obrony-terytorialnej.html> [dostęp: 16.04.15].
75. <http://www.dziennikwscnodni.pl/apps/pbcs.dll/article?AID=/20141022/NEWS01/141029934> [dostęp: 16.04.2015].
76. <http://zs.mil.pl/inne/ogolnopolska-inauguracja-projektu-s-p-o-n-strzeleckich-pododdzialow-obrony-narodowej/> [dostęp: 16.04.2015].
77. Oddziały „Strzeleckie”, mimo braku systemu koordynującego ich działania, w porozumieniu z samorządami brały udział np. w akcjach zabezpieczających przed powodzią i usuwających skutki zniszczeń, <http://www.js0401.dbv.pl/news.php?rowstart=11>, <http://www.portalstrzelecki.info/index.php?module=News&func=display&sid=1792&lang=en> [dostęp: 17.04.2015].
78. Dz. Urz. MON Nr 12, poz. 131, <http://www.wojsko-polskie.pl/pl/wspolpraca-wojska-ze-spoleczenstwem/wspolpraca-ze-szkolami/przepisy-i-wzory-dokumentow/15654,decyzja-nr-187-mon-ministra-obrony-narodowej-z-dnia-9-czerwca-2009-r-w-sprawie-wprowadzenia-zasad-wspolpracy-resortu-obrony-narodowej-z-organizacjami-pozarządowymi-i-innymi-partnerami-społecznymi.html> [dostęp: 11.03.15].
79. http://www.klubdgv.wp.mil.pl/plik/file/decyzja_146MON.pdf [dostęp: 16.04.2015].
80. Dz. Urz. MON, poz. 347, http://www.dz.urz.mon.gov.pl/zasoby/dziennik/pozycje/tresc-aktow/pdf/2013/12/Poz_347_dec_Nr_396.pdf [dostęp: 28.04.2015].
81. Przykładowe porozumienie: http://www.10blog.wp.mil.pl/plik/file/wspol_ze_spol/Porozumienie_STRZELCY.pdf [dostęp: 16.04.2015].
82. Wykaz organizacji pozarządowych najlepiej współpracujących z wojskiem (2011 r.): http://www.defence24.pl/wywiad_obrona-terytorialna-skuteczna-nahybrydowe-zagrozenia-gen-pacek-dla-defence24-min-o-konsolidacji-formacji-proobronnych-i-reformie-nsr [dostęp: 16.04.2014].

5. Próba zestawienia oddziałów terenowych organizacji paramilitarnych w Polsce

Rys. 1. Oddziały terenowe organizacji paramilitarnych w Polsce

FEDERACJA ORGANIZACJI PROOBRONNYCH

- Związek Strzelecki „Strzelec”
- Organizacja Społeczno-Wychowawcza (1990)
- Związek Strzelecki „Strzelec” (1990)
- Związek Strzelecki „Strzelec” im. J. Piłsudskiego (2013)
- Związek Strzelecki (Radom) (1990)
- Stowarzyszenie Instruktorów
- Legia Akademicka w Lublinie (2004)
- FIA - Fideles et Instructi Armis - Wierni w Gotowości pod Bronią (12.2012)

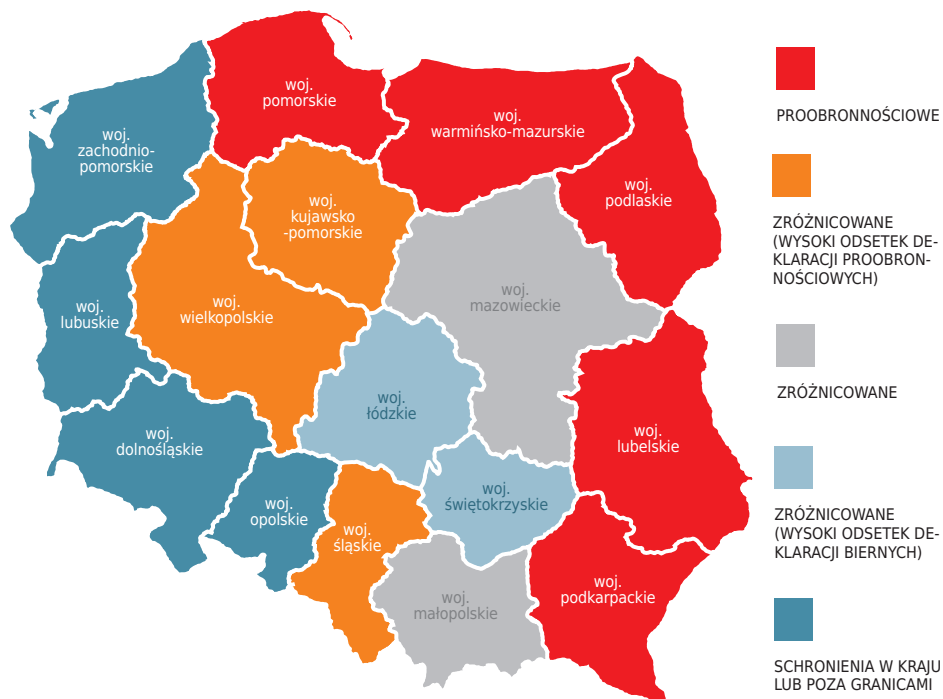
POZOSTAŁE

- Związek Strzelecki Rzeczypospolitej (10.2012)
- Polska Organizacja Wojskowa (07.2012)
- Stowarzyszenie ObronaNarodowa.pl - plutony lekkiej piechoty OT (08.2010)
- Towarzystwo Gimnastyczne Sokół (2014) - Polowe Drużyny Sokoła*
- Stowarzyszenie Pluton Warszawa (2014)
- Związek Walki Zbrojnej Oddział Warszawa (11.2014)
- Gwardia Narodowa (Szczecin) (09.2013)
- Krakowska Legia Akademicka (2013)
- Legia Akademicka Szkoły Orliąt w Dęblinie
- Grupa Reagowania i Wsparcia Obrony Narodowej (Gniezno) (01.2015)

* Polowe Drużyny Sokoła zaczęły powstawać od 2014 r. w ramach Towarzystwa Gimnastycznego Sokół. Obecnie funkcjonują dwie drużyny w województwie lubelskim oraz po jednej w wielkopolskim i mazowieckim.

Źródło: Opracowanie autora na podstawie oficjalnych stron internetowych uwzględnionych organizacji oraz ich fanpage'ów na portalu Facebook (podajemy adresy wyjściowe, przez które można dotrzeć do profili pozostałych oddziałów terenowych). Federacja Organizacji Proobronnych: <http://portal.zs.mil.pl/jednostki>; <http://związek-strzelecki.pl/index.php/wladze>; <http://strzelcykielce.w.pw>; <http://www.zsstrzelec.com.pl/kontakty/22-wladze-naczelne/3-krzysztof-wojewodzki>; <http://związek-strzelecki.pl>; <http://legiaakademicka.pl/page/2/>; <http://fia.com.pl/> [dostęp: 13.04.2015]; pozostałe: <http://www.zsstrzelec.pl/o-nas/wladze-zwiazku/komenda-glowna>; <http://polska-organizacja-wojskowa.pl/o-nas/>; <http://obronanarodowa.pl/content/kontakt.html>; http://ztgsokol.org/?page_id=114; <https://www.facebook.com/PDSLeszno?ref=ts>; <https://www.facebook.com/PDSLublin>; <https://www.facebook.com/PDSPulawy>; <https://www.facebook.com/PDSKrasnik>; <https://www.facebook.com/plutonwarszawa/timeline>; <https://www.gwardianarodowa.org/szczecin/>; <https://www.facebook.com/Zwiazek.Strzelecki.Rzeczypospolitej>; <https://www.facebook.com/js.3366>; <https://www.facebook.com/pages/Zwi%C4%85zek-Strzelecki-Rzeczypospolitej-podobw%C3%B3Dzier%C5%BConi%C3%B3w-%C5%9Awidnica/685411408169635>; <https://www.facebook.com/zsr.js2230.rzeszow>; https://www.facebook.com/POW.Suwalki/info?tab=page_info; <https://www.facebook.com/pages/POW-Polska>; <https://www.facebook.com/PowAlx?ref=ts>; <https://www.facebook.com/PolskaOrganizacjaWojskowaOddzialPionki?ref=ts>; <https://www.facebook.com/PowOddzialMalbork?ref=ts>; <https://www.facebook.com/pow.oddzial.radom?ref=ts>; <https://www.facebook.com/Oddzia%C5%82-w-%C5%81%C4%99czycy/589387304475733?ref=ts>; <https://www.facebook.com/legiaakademickahomepage>; <https://www.facebook.com/legiaakademickawsosp>; <http://www.griwon.pl/index.php/about/kim-jestesmy.html>; https://www.facebook.com/pages/Zwi%C4%85zek-Walki-Zbrojnej-Oddzia%C5%82-Warszawa/560629297404385?sk=info&tab=page_info [dostęp: 13.04.2015].

Rys. 2. **Słonność do działań obronnych kraju.**
Grupa - mężczyźni w wieku 18-60 lat

Źródło: Opracowanie Instytutu Badań Rynkowych i Społecznych Polacy o obronności, obowiązku wojskowym i postawy wobec zagrożenia wojennego (badania przedstawione na prezentacji w Centrum Prasowym PAP w Warszawie 18 marca 2015 r.).

5.1. Analiza przedstawionego zestawienia oddziałów terenowych organizacji paramilitarnych oraz porównanie jej z wynikami sondy IBRIS

Zestawienie zawiera wszystkie zarejestrowane oraz prowadzące aktywną działalność organizacje paramilitarne (wyjątkiem jest Towarzystwo Gimnastyczne „Sokół” mające głównie charakter sportowy; od 2014 r. zaczęły jednak powstawać jego paramilitarne oddziały – Polowe Drużyny Sokół, stąd też zdecydowaliśmy się je uwzględnić); zostało ono opracowane na podstawie oficjalnych informacji zamieszczonych na stronach tych stowarzyszeń oraz na ich fanpage’ach na portalu Facebook. Ze względu na dynamiczną sytuację w czasie opracowywania mapy mogło dojść do nieznacznych zmian w liczbie oddziałów terenowych, jednak nie może mieć to znaczącego wpływu na ogólną tendencję, która wykazuje w części województw większe, a w innych mniejsze zainteresowanie stowarzyszeniami paramilitarnymi. Należy podkreślić, że oddziały terenowe mają różną liczebność; obecnie określenie jej dla każdego z tych oddziałów przekraczało nasze możliwości, stąd też wnioskowanie oparliśmy na ilości oddziałów założonych w danym województwie. Na mapie uwzględniono siedemnaście organizacji paramilitarnych, które posiadają łącznie 196 zidentyfikowanych, aktywnie funkcjonujących oddziałów terenowych; aż 151 wchodzi w skład Federacji Organizacji Proobronnych (FOP), natomiast 45 pozostaje poza nią⁸⁴. Rozmieszczenie organizacji postanowiliśmy porównać z sondażem przeprowadzonym przez IBRIS, dotyczącym deklarowanych słonności do obrony kraju w grupie mężczyzn od 18. do 60. roku życia w poszczególnych województwach.

84. Podobne zestawienie, jednak dotyczące tylko oddziałów strzeleckich, jest zamieszczone na portalu: <http://www.portalstrzelecki.info/index.php?module=Oddzialy> [dostęp: 17.04.2015].

Pozwoliło nam to w pewnym stopniu zweryfikować deklaracje respondentów IBRIS na podstawie liczby organizacji w danym województwie. Dane naniesione na mapę administracyjną Polski odzwierciedlają ogólną tendencję do angażowania się obywateli w działalność jednego z typów organizacji proobronnej – stowarzyszeń paramilitarnych.

Według zestawienia oddziałów terenowych, na pierwszym miejscu (34 oddziały) znalazło się województwo mazowieckie, za nim podkarpackie (28), łódzkie (20), *ex aequo* śląskie i małopolskie (po 15), świętokrzyskie (14), lubelskie (12), dolnośląskie (10), wielkopolskie i kujawsko-pomorskie (po 9), pomorskie (8), lubuskie i zachodniopomorskie (po 6), podlaskie i warmińsko-mazurskie (po 5), opolskie (2). Stosunek jednostek strzeleckich (dalej: j.s.) do pozostałych organizacji wynosi 147:49. Najliczniejszą organizacją pozostaje ZS „Strzelec” OSW liczący aż 85 oddziałów terenowych. Warto wspomnieć, że istnieją przynajmniej dwa zagraniczne oddziały strzeleckie: jeden w Dublinie⁸⁵, a drugi we Lwowie⁸⁶.

Najmniej oddziałów terenowych znajduje się na ziemiach, które zostały przyznane Polsce w 1945 roku, w dzisiejszych województwach opolskim, warmińsko-mazurskim, zachodniopomorskim, lubuskim, dolnośląskim (z najwyższą spośród nich liczbą organizacji), znacznej części pomorskiego⁸⁷. Ciągłość pokoleniowa oraz stosunki własnościowe na tych ziemiach zostały przerwane przez masowe wysiedlenia i ucieczki większości niemieckiej, w której miejsce przybyli wysiedleni z Kresów Wschodnich Polacy oraz – w wyniku akcji Wisła – Ukraińcy. Drugim najbardziej dotkniętym wywózkami i migracjami ludności obszarem były tereny wcielone do ZSRS we wrześniu 1939 roku, w tym większość obecnego województwa podlaskiego (bez Suwałk), które, podobnie jak wyżej wymienione województwa, charakteryzuje się niewielką ilością organizacji, lecz wysokim odsetkiem deklaracji proobronnościowych. Szczególnie niewiele organizacji działa w powiatach, które przed 1914 rokiem wchodziły bezpośrednio w skład Rosji (jedna w Białymstoku). Większość (cztery) działają na terenach wchodzących niegdyś w skład Królestwa Polskiego, w tym dwa w Suwałkach. Dodatkowym czynnikiem mogącym mieć wpływ na niską liczbę organizacji paramilitarnych są mniejszości etniczne oraz wyznaniowe. W Podlaskiem jest to prawie 5 proc., głównie Białorusinów skupionych we wschodnio-południowych powiatach, w których żyje od 20 proc. do 70 proc. osób wyznania prawosławnego⁸⁸ (brak na tych terenach organizacji paramilitarnych, poza Białymstokiem jako dużym ośrodkiem miejskim); w opolskim – ponad 10 proc., głównie Ślązaków i Niemców oraz duży odsetek o nieustalonej narodowości (w tym przypadku najliczniejsza mniejszość w Polsce zbiegła się z najniższą liczbą organizacji paramilitarnych)⁸⁹.

Kolejne województwa plasujące się w środku listy, takie jak wielkopolskie, kujawsko-pomorskie i lubelskie, muszą być rozpatrywane każde z osobna. W przypadku wielkopolskiego słaby rozwój organizacji strzeleckich, kojarzonych z piłsudczykami (na ogół dominujących w innych województwach), mógł być związany z brakiem tradycji strzeleckich w tym województwie, w którym dominowało związane z Narodową Demokracją Towarzystwo Gimnastyczne „Sokół”, po dziś dzień mające na tym obszarze najwięcej swoich oddziałów (od 2014 r. zaczęły powstawać Polowe Drużyny Sokoła)⁹⁰. Wynik województwa kujawsko-pomorskiego, zważywszy, że jest ono jednym z mniejszych województw, zarówno jeśli chodzi o obszar, jak i liczbę ludności (ponad trzykrotnie mniejsza liczba mieszkańców niż w wielkopolskim), jest całkiem dobry⁹¹. Porównywalny wynik osiągnęło, zbliżone ludnościowo do kujawskiego, lubelskie (najsłabiej wypadła Chełmszczyzna). Prawdziwym centrum działalności organizacji

85. https://www.facebook.com/pages/Strzelec-Dublin/318963464977828?fref=pb&hc_location=profile_browser [dostęp: 17.04.2015].
86. Samodzielny Pluton Strzelecki Lwów (Ukraina) w składzie JS 2021, <http://www.strzelecjp.pl/jednostki-strzeleckie.html> [dostęp: 17.04.2015].
87. Ciekawe, że według danych z 2011 r., oprócz województwa opolskiego, są one wraz z mazowieckim najbardziej nasycone organizacjami pozarządowymi (bez uwzględniania OSP), <http://www.ngo.pl/x/666758> [dostęp: 17.04.2015].
88. <http://kamunikat.fontel.net/www/czasopisy/czasopis/2004-01/15.htm> [dostęp: 17.04.2015].
89. Ludność według deklarowanej narodowości oraz województw w 2002 r., <http://stat.gov.pl/spisy-powszechno-narodowe-spisy-powszechno-narodowy-spis-powszechny-2002/wyniki-narodowego-spisu-powszechnego-2002-narodowosci-oraz-jezyka/> [dostęp: 17.04.2015].
90. Nie znaleźliśmy w wielkopolskim oddziale odwołań do dzisiejszych ruchów narodowych, czego nie można powiedzieć o PDS z Kraśnika, Puław i TG Sokół z Lublina, patrz: *fanpage* tych organizacji (polubione strony Ruchu Narodowego, ONR, obecność ich symboliki): <https://www.facebook.com/PDSKrasnik?fref=ts>, <https://www.facebook.com/PDSKrasnik?fref=ts>, <https://www.facebook.com/TGSokolwLublinie> [dostęp: 16.04.2015].
91. <http://stat.gov.pl/statystyka-regionalna/rankingi-statystyczne/ludnosc-wedlug-wojewodztw/>; <http://stat.gov.pl/statystyka-regionalna/rankingi-statystyczne/powierzchnia-wedlug-wojewodztw/> [dostęp: 17.04.2015].

paramilitarnych są województwa mazowieckie, podkarpackie, łódzkie, śląskie, małopolskie i świętokrzyskie, gdzie znajduje się ich 126 (100 strzeleckich). W tych sześciu województwach działają organizacje stanowiące 64,3 proc. wszystkich uwzględnionych na mapie. Jeżeli na mapę III RP naniesiemy granice rozbiorowe, łatwo dostrzeżemy, że w większości są to tereny byłego zaboru austriackiego oraz Królestwa Kongresowego, z naciskiem na jego część centralną i południową (poza częścią województwa śląskiego wchodzącego w skład Rzeszy). Galicja była kolebką polskich ruchów paramilitarnych; duże znaczenie w ich kształtowaniu miało również Królestwo Polskie. Być może swoją rolę w formowaniu tych oddziałów odegrała również pamięć historyczna, tradycje rodzinne – przez większość tych województw przechodził szlak bojowy legionistów w czasie I wojny światowej, historia Śląska zaś związana jest z trzema powstaniem. Z pozostałych województw do tego centrum można zaliczyć zachodnie powiaty Lubelszczyzny oraz Łomżyńskie, zasłużone w wojnie 1920 roku, a także Suwalszczyznę, która również musiała militarnie zmanifestować swoją przynależność do Polski (wciąż pozostajemy w granicach Królestwa Kongresowego). Ponadto, w przypadku Mazowsza, wpływ mają dwa dodatkowe czynniki – jest to najludniejsze województwo, a w jego granicach znajduje się stolica państwa, co naturalnie sprzyja powstawaniu nowych stowarzyszeń i oddziałów organizacji już istniejących. W przypadku terenów „pogalicyskich” takim dodatkowym czynnikiem jest lepiej rozwinięta (poza Warszawą) działalność organizacji pozarządowych (szczególnie na Podkarpaciu)⁹². Obszarami, które są najslabiej zorganizowane proobronnie w województwach małopolskim oraz podkarpackim, są Gorce, Tatry, Beskid Sądecki, Beskid Niski i Bieszczady. Z przyczyn natury geograficznej południowe pasma górskie stanowią naturalną granicę Polski, która poza niewielkimi korektami nie uległa większym zmianom przez tysiąc lat. Ze względu na swój charakter był to też zawsze obszar, w którym prowadzono ograniczone działania wojenne, stąd też być może jego mieszkańcy mają większe poczucie bezpieczeństwa. Istotną formą organizacji na tych terenach są Ochotnicze Straże Pożarne, a także specjalistyczne organizacje, jak TOPR i GOPR. Należy podkreślić, że rejon górski jest pozbawiony silniejszych ośrodków miejskich, poza Zakopanem, które jednak ma specyficzny charakter kurortu. Pod tym względem region ten można porównać z obszarem na styku województw kujawsko-pomorskiego, warmińsko-mazurskiego i mazowieckiego, południowo-wschodnim Podlasiem i innymi rejonami oddalonymi od dużych centrów miejskich, słabo zurbanizowanymi, z dużą powierzchnią lasów oraz o niskim zaludnieniu (dominującą formą zrzeszeń na tych obszarach są Ochotnicze Straże Pożarne)⁹³.

Z sondy przeprowadzonej przez IBRIS wynika, że zachodzi również korelacja między postawami proobronnymi a praktyką religijną⁹⁴. Postanowiliśmy zestawić dane statystyczne dotyczące odsetka *dominantes* w diecezjach katolickich⁹⁵ z liczebnością organizacji paramilitarnych w danym województwie, co na ogół potwierdziło zależność, na którą zwracano uwagę w badaniach IBRIS. Im większy odsetek *dominantes*, tym większa liczba organizacji. Są jednak wyjątki od tej reguły. Pierwszy z nich stanowi diecezja opolska i podlaska, gdzie – mimo dużego odsetka praktykujących – działa najmniej oddziałów. Odwrotna sytuacja dotyczy diecezji łódzkiej, która ma jeden z najniższych wskaźników *dominantes*, a jednocześnie posiada dużo oddziałów proobronnych. Najwięcej organizacji w stosunku do liczby ludności danego województwa znajduje się jednak w województwach podkarpackim i małopolskim (średnia *dominantes* w diecezjach pokrywających się z tymi województwami wykracza o 10–20% ponad średnią kraju – 39,1%), następnie lubelskim, świętokrzyskim i śląskim, pokrywającymi się z diecezjami o najwyższym wskaźniku *dominantes*.

92. <http://www.ngo.pl/x/666758> [dostęp: 17.04.2015].
93. *Ochotnicze Straże Pożarne w Polsce, raport z badania 2012*, Stowarzyszenie Klon/Jawor, Warszawa 2013, s. 10, http://www.ngo.pl/OSP_2012_raport/#/11 [dostęp: 29.04.2015].
94. „Wśród osób w wieku 18–60 lat, które w przypadku zagrożenia kraju same zgłosiłyby się do formacji ochotniczych, zdecydowanie dominują regułami praktycy religijni” (58% deklarujących chęć wstąpienia do formacji ochotniczych spośród regularnych praktyków religijnych; 28% spośród nieregularnych; 11% spośród nieuczestniczących, <https://prezi.com/2-ohb7cj-pai/copy-of-polacy-obronnosci-obowiazku-wojskowymi-postawy-wobec-zag/> [dostęp: 17.04.2015]).
95. http://episkopat.pl/kosciol/koscio-l_w_polsce/statystyki/6013.1.Zestawienie_dominantes_i_communicantes_2013.html [dostęp: 17.04.2015].

Porównując rozmieszczenie organizacji z sondą IBRIS, szybko dostrzeżemy, że najmniejsza liczba organizacji proobronnych pokrywa się tylko częściowo z województwami, w których dominowały deklaracje o szukaniu schronienia w kraju lub poza granicami (opolskie, lubuskie, zachodniopomorskie i dolnośląskie – posiada wyraźnie więcej organizacji niż trzy poprzednie; być może jest to spowodowane wpływem Wrocławia jako dużego ośrodka miejskiego). Poza nimi najniższa liczba organizacji proobronnych występuje w województwach warmińsko-mazurskim i podlaskim, w których dominowały deklaracje proobronne. Również pomorskie i lubelskie, mimo dominacji deklaracji proobronnych, pod względem liczby oddziałów plasują się niżej niż województwa, gdzie dominują odpowiedzi „różnicowane z wysokim odsetkiem deklaracji biernych zachowań”. Tymi województwami są łódzkie oraz świętokrzyskie, które – mimo przewagi deklaracji różnicowanych z przewagą biernych zachowań – znajdują się na trzecim i piątym miejscu pod względem liczby oddziałów. W przypadku województw mazowieckiego oraz małopolskiego, których deklaracje zostały określone jako różnicowane, mamy do czynienia z pierwszym (efekt stolicy) oraz czwartym (wyraźna rozbieżność) województwem pod względem liczby organizacji. Deklaracje różnicowane z wysokim odsetkiem proobronnościowych zdominowały wielkopolskie, kujawsko-pomorskie i śląskie. Najstabiliej z nich pod względem liczby organizacji wypadła Wielkopolska, natomiast najlepiej śląskie, stojące na czwartym miejscu pod względem ilości stowarzyszeń. W obu przypadkach znaczącą rolę odgrywa czynnik historyczny. Zupełna zgodność deklaracji proobronnościowych z wysoką liczbą oddziałów wystąpiła w województwie podkarpackim, drugim pod względem liczby oddziałów przypadających na osobę, a drugim po mazowieckim posiadającym jednak ponad 2 miliony więcej ludności⁹⁶.

5. Zakończenie

W ostatnich miesiącach organizacje proobronne, a w szczególności paramilitarne spotkały się z rzadkim wcześniej w III Rzeczypospolitej zainteresowaniem, zarówno ze strony mediów, jak i przede wszystkim Ministerstwa Obrony Narodowej⁹⁷. Zostały utworzone nowe stanowiska – szefa Biura Inicjatyw Obrony na AON, którym został Romuald Szeremietiew, oraz pełnomocnika ds. społecznych inicjatyw proobronnych, które objął gen. dyw. Bogusław Pacek⁹⁸. Zadaniem gen. Packa było zbadanie możliwości organizacji paramilitarnych oraz klas mundurowych w Polsce. Kilkumiesięczna praca generała została zwieńczona Kongresem organizacji proobronnych i szkół/klas mundurowych w dniach 20–21 marca 2015 roku. W kongresie wzięło udział około 120 różnego typu organizacji proobronnych, lecz tylko siedem z nich (wszystkie o charakterze paramilitarnym, w tym pięć strzeleckich) weszło w skład powołanej Federacji Organizacji Proobronnych, na czele z prezesem Packiem⁹⁹.

Nie wszystkie organizacje odniosły się pozytywnie do przebiegu zjazdu, wskazując na brak rozwiązania kwestii finansowania organizacji proobronnych przez MON¹⁰⁰. Od kilku lat kwota przyznawanych dotacji na realizację projektów zgłoszonych przez organizacje pozarządowe do MON utrzymuje się na poziomie około 8 mln zł¹⁰¹. Warto zaznaczyć, że zgodnie z informacjami podanymi w *Wykazie organizacji pozarządowych, które wykonały w 2013 roku zadania publiczne zlecone przez Ministerstwo Obrony Narodowej* (załącznik nr 3), na łączną sumę 8 530 376,50 zł, rozdysponowaną między różnego rodzaju organizacje, stowarzyszenia paramilitarne otrzymały jedynie 28 500 zł. Oznacza to, że MON praktycznie nie wspiera finansowo, przynajmniej do 2013 roku, organizacje paramilitarnych, które w efekcie mogły liczyć je-

96. <http://stat.gov.pl/statystyka-regionalna/rankingi-statystyczne/ludnosc-wedlug-wojewodztw/> [dostęp: 17.04.2015].
97. W najnowszym sondażu IBRIS 32% respondentów odpowiedziało „tak” na pytanie o przywrócenie poboru, 28% – „raczej tak”, 19% – „raczej nie”, 14% – „zdecydowanie nie”, 7% – „nie wiem”, <https://prezi.com/2-ohb7cjpai/copy-of-polacy-o-obronnosci-obowiazku-wojskowym-i-postawy-wobec-zag/> [dostęp: 17.04.2015].
98. <http://www.wojsko-polskie.pl/pl/spoleczna-inicjatywa-proobronna-pełnomocnik-ministra-obrony-narodowej-do-spraw-spoecznych-inicjatyw-proobronnych/35789,decyzja-nr-460-mon-ministra-obrony-narodowej-z-dnia-20-listopada-2014-r-w-sprawie-powolania-pełnomocnika-ministra-obrony-narodowej-do-spraw-spoecznych-inicjatyw-proobronnych.html> [dostęp: 17.04.2015].
99. <http://www.rp.pl/artykul/1187935.html> [dostęp: 17.04.2015].
100. „Szef Oddziału Współpracy ze Społeczeństwem Departamentu Wycho- wania i Promocji Obronności, płk Waldemar Osypiuk, poinformował, że m- nionym roku stowarzyszenia i fundacje złożyły ponad 700 wniosków na ok. 27 mln zł., a podpisanych zostało 315 umów na ok. 8,9 mln. zł. Z tego, co zrozumieliśmy, na 2015 r. MON zarezerwował tyle samo środków finansowych. Prezes Federacji – gen. P- c- ek – ma nadzieję, że uda się pozyskać środki z innych źródeł poza- budżetowych”, <http://obronanarodowa.pl/news/display/376/> [dostęp: 17.04.2015], http://bip.mon.gov.pl/u/pliki/rozne/2014/07/Sprawozdanie_z_dotacji_za_2013r_3.pdf [dostęp: 17.04.2015].
101. Linki do Sprawozdań z realizacji zadań publicznych w zakresie obronności, zleconych przez ministra obrony narodowej organizacjom pozarządowym w roku 2009 i 2013, <http://www.wojsko-polskie.pl/download/tmp/2010-05> [dostęp: 17.04.2015].

dynie na wsparcie finansowe życzliwych samorządów, sponsorów oraz – w kwestii materialnej, infrastrukturalnej i szkoleniowej – jednostek wojskowych¹⁰². Wicepremier Tomasz Siemonek w swoim wystąpieniu na kongresie podkreślił potrzebę wpisania organizacji strzeleckich do systemu, tak jak wpisane są do niego niektóre jednostki OSP. Ogłosił również powstanie Obrony Terytorialnej na bazie WKU i Wojewódzkich Sztabów Wojskowych, które na początku mają liczyć 500 żołnierzy zawodowych oraz 2000 żołnierzy NSR, dosyć niejasno wskazując na możliwość współpracy organizacji paramilitarnych z Obroną Terytorialną¹⁰³. Bardziej szczegółowej odpowiedzi udzielił w wywiadzie gen. Pacek¹⁰⁴.

Jeszcze przed Kongresem, 21 stycznia 2015 roku, decyzją ministra obrony narodowej wprowadzono „Minimum programowe realizowane w ramach innowacyjnych programów przysposobienia obronnego lub edukacji dla bezpieczeństwa oraz programów szkolenia członków organizacji pozarządowych wymaganych do podpisania porozumień z komendantem szkoły wojskowej lub ośrodka szkolenia”¹⁰⁵. Osoba, która zrealizuje to Minimum programowe, będzie mogła przejść szkolenie w ramach służby przygotowawczej zgodnie ze „Skróconym programem szkolenia podstawowego Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej”¹⁰⁶. Jest to próba wciągnięcia klas mundurowych i organizacji proobronnych do systemu szkolenia rezerw dla wojska oraz – być może – w system obrony terytorialnej, którego powstanie, na bazie wydzielonego z NSR komponentu terytorialnego, zapowiedział minister obrony narodowej Tomasz Siemonek¹⁰⁷.

Przy całym bogactwie zagadnień związanych z organizacjami proobronnymi ministerstwo skupiło się na organizacjach paramilitarnych oraz klasach mundurowych, pomijając pozostałe organizacje proobronne¹⁰⁸. Utworzono Federację Organizacji Proobronnych, lecz jej funkcjonowanie nie zostało określone żadnym osobnym aktem prawnym, nadającym jej członkom specjalne uprawnienia, strukturę, pozycję w systemie bezpieczeństwa, oddzielne finansowanie, definiującym obszary działania, obowiązujące ich członków normy oraz obowiązki. Przy braku prawnego uregulowania tych kwestii MON zachęca do współpracy z samorządami i jednostkami wojskowymi na gruncie obowiązujących już przepisów. W ramach Kongresu nie udało się również ocenić potencjału organizacji proobronnych, czego przykład stanowi problem z podaniem liczby osób zaangażowanych w działalność organizacji paramilitarnych¹⁰⁹; jest to zaskakujące także z tego względu, że wiedzę na ten temat powinny mieć odpowiednie departamenty MON¹¹⁰. Prawdopodobnie nie zwrócono również uwagi na strukturę rozmieszczenia organizacji proobronnych, które swoją działalnością pokrywają tylko część terytorium państwa (głównie miasta; największe zagęszczenie oddziałów terenowych jest między Warszawą a Rzeszowem oraz między Lublinem a Łodzią i Katowicami). Jeżeli organizacje paramilitarne miałyby wejść do systemu reagowania, zachowując obecną strukturę, oznaczałoby to, że duża część terytorium państwa nie zostałaby objęta ich działalnością. Z drugiej strony, organizacje te mogą stanowić uzupełnienie dla OSP, których oddziały dominują na wsiach. Niemniej bez wprowadzenia do systemu organizacji paramilitarnych i skoordynowania ich pracy z innymi elementami obrony państwa ich potencjał nie będzie mógł być należycie wykorzystany.

Należy przyznać, że poza utworzeniem FOP oraz dopuszczeniem możliwości wejścia do systemu szkolenia przygotowującego do służby wojskowej (przy czym trudno ocenić praktyczne możliwości zrealizowania takiego zamysłu) MON nie podjął żadnych poważniejszych de-

102. W dniach 17 III–17 IV 2015 r. Instytut Sobieskiego przeprowadził ankietę internetową wśród organizacji paramilitarnych, na którą odpowiedziało pięć oddziałów terenowych (ankieta nie jest reprezentatywna dla wszystkich organizacji). Oddziały oceniły współpracę z instytucjami państwowymi: jeden określił ją jako dobrą, natomiast cztery jedynie jako dostateczną, wskazując przy tym na brak inicjatywy ze strony państwa („wsparcie jest konsekwencją naszej inicjatywy”) oraz niezrozumiałe procedury i brak dobrej woli urzędników, które zniechęcają do ubiegania się o pomoc. Wszystkie pięć oddziałów zadeklarowało, iż współpracuje z jednostkami wojskowymi; dwa wskazały na współpracę na szczeblu centralnym, dwa – wojewódzkim oraz dwa – samorządowym; w jednym przypadku wymieniono dodatkowo jako współpracownika muzeum. W kwestii rodzajów otrzymywanego wsparcia trzy organizacje podały, iż otrzymują wsparcie materialne, trzy – szkoleniowe i trzy – infrastrukturalne

103. Patrz: przemówienie wicepremiera na Kongresie, <https://www.youtube.com/watch?t=505&v=VEi8p1XukRA> [dostęp: 17.04.2015].

104. „[...] celem moich działań jest zwiększenie zasobów mobilizacyjnych państwa i zwiększenie ilości osób przygotowanych do obrony kraju na poziomie terytorialnym. Gdy moja koncepcja dojdzie do skutku, to członkowie tych organizacji proobronnych dzięki wyszkoleniu będą mogli działać w sytuacjach kryzysowych, wspierając tym władze lokalne, samorządowe. Natomiast na wypadek wojny żołnierzy przygotowani przez wojsko i Strzelca nie zostanie w organizacji. On pójdzie do wojska i będzie mógł działać w formacjach głównie obrony terytorialnej. Ci, którzy nie pójdą do wojska, zostaną w swoich organizacjach, będą wspierając lokalną władzę realizować szereg zadań dot. ochrony ludności, wsparcia OT, też walcząc, ale zgodnie z międzynarodowym prawem. To co proponuję wypełnia częściowo lukę powstałą po zawieszeniu poboru. Profesjonalizacja armii jest świetna, tylko nie zapełnia dopływu nowych rezerw mobilizacyjnych” (podkr. – ŁD), <http://www.defence24.pl/wywiad-obrona-terytorialna-skuteczna-nahybrydowe-zagrozenia-gen-pacek-dla-defence24-min-o-konsolidacji-formacji-proobronnych-i-reformie-nr> [dostęp: 17.04.2015].

105. http://www.wojsko-polskie.pl/pl/f/view/fobjekt_id:746425, http://www.wojsko-polskie.pl/pl/f/view/fobjekt_id:746426 [dostęp: 17.04.2015].

106. http://www.wojsko-polskie.pl/pl/f/view/fobjekt_id:746424, http://www.wojsko-polskie.pl/pl/f/view/fobjekt_id:746424

czyż w sprawie organizacji paramilitarnych. Dużo wskazuje, że zainteresowanie MON tymi organizacjami związane jest głównie ze złym stanem polskich rezerw mobilizacyjnych. Bezpośrednim bodźcem do działania mogły być również wydarzenia na Ukrainie oraz odbywana w ich cieniu kampania wyborcza, wymagająca odniesienia się do kwestii bezpieczeństwa państwa. Obecnie funkcjonujący system bezpieczeństwa, a w szczególności wchodzące w jego skład wojsko, potrzebuje reformy i wątpliwe jest, by bez niej powiodło się wprowadzenie do niego organizacji paramilitarnych.

- polskie.pl/pl/ff/view/fobject_id:746427 [dostęp: 17.04.2015].
107. „Pierwszy krok to 2,5 tysiąca stanowisk – 500 żołnierzy zawodowych i 2000 żołnierzy NSR, w czasie mobilizacji ten komponent stanowić będzie podstawę rozwinięcia wojskowej obrony terytorialnej, a w czasach pokojowych będzie realizował zadania zarządzania kryzysowego”, http://www.pap.pl/palio/html.run?_In-stance=cms_www.pap.pl&_PageId=1&s=infopakiet&dz=kraj&idNewsComp=202377&filename=&idNews=205688&data=&status=biezace&_Checksum=1309293422, Według gen. Packa: „Te organizacje mogą wtedy także wspierać działania militarne. Popatrzmy na to, co się stało na Ukrainie. Gdyby istniały tam takie formacje proobronne przy granicy to «zielone ludziki», które przyniknęły przez granicę, zostałyby natychmiast wyłapanie. Ludzie się znają między sobą, znają swój teren”, http://www.defence24.pl/wywiad_obrona-terytorialna-skuteczna-na-hybrydowe-zagrozenia-gen-pacek-dla-defence24-min-o-konsolidacji-formacji-proobronnych-i-reformie-nsr [dostęp: 17.04.2015].
 108. http://www.defence24.pl/wywiad_obrona-terytorialna-skuteczna-na-hybrydowe-zagrozenia-gen-pacek-dla-defence24-min-o-konsolidacji-formacji-proobronnych-i-reformie-nsr [dostęp: 14.04.2015] – to właśnie klasom mundurowym oraz organizacjom o profilu paramilitarnym najczęściej uwagi poświęciło Ministerstwo Obrony Narodowej w ciągu ostatnich miesięcy oraz w czasie kongresu.
 109. Według pełnomocnika ds. inicjatyw proobronnych, gen. B. Packa, ruch ten można szacować na nie więcej niż 30 000 członków, http://www.defence24.pl/wywiad_obrona-terytorialna-skuteczna-na-hybrydowe-zagrozenia-gen-pacek-dla-defence24-min-o-konsolidacji-formacji-proobronnych-i-reformie-nsr [dostęp: 16.04.2014].
 110. Ponadto obowiązek informowania Sekretarza Stanu w MON o współpracy resortu obrony narodowej z partnerami społecznymi jest zapisany w § 7a oraz § 24 decyzji nr 187/MON Ministra Obrony Narodowej z dnia 9 czerwca 2009 r. w sprawie wprowadzenia zasad współpracy resortu obrony narodowej z organizacjami pozarządowymi i innymi partnerami społecznymi (Dz. Urz. MON z 2009 r. Nr 12, poz. 131 oraz z 2011 Nr 9, poz. 121), <http://www.wojsko-polskie.pl/wspolpraca-wojska-ze-spoleczenstwem/roczna-informacja-o-wynikach-wspolpracy/18514,roczna-informacja-o-wynikach-wspolpracy.html> [dostęp: 17.04.2015].

CHARAKTERYSTYKI WYBRANYCH ARMII PAŃSTW EUROPEJSKICH NA TLE ARMII POLSKIEJ

PRZEMYSŁAW ŻURAWSKI VEL GRAJEWSKI

1. Wojsko Polskie (ochotnicza armia zawodowa) - funkcje: odstraszenie, obrona terytorium narodowego w warunkach umiarkowanego zagrożenia państwa, udział w międzysojuszniczych misjach ekspedycyjnych o dowolnej skali intensywności bojowej. Antypartyzanckie (Afganistan, Irak) doświadczenie bojowe części żołnierzy. Państwo członkowskie NATO

Żołnierze zawodowi w WP dzielą się na żołnierzy służby stałej (oficerowie i podoficerowie) i żołnierzy kontraktowych (oficerowie, podoficerowie i szeregowcy). Powołanie do służby stałej następuje na czas nieokreślony. Służba kontraktowa w WP dostępna jest dla mężczyzn i kobiet po ukończeniu 18. roku życia i trwa od 2 do 6 lat, z możliwością podpisania kolejnego kontraktu. Łączny okres służby kontraktowej nie może przekraczać 12 lat. Żołnierz kontraktowy może jednak ubiegać się o przyjęcie do służby stałej po wygaśnięciu kontraktu. Maksymalny wiek żołnierza służby stałej lub kontraktowej, pozostającego w służbie czynnej, wynosi 60 lat, a w wypadku generałów i admirałów może być podniesiony do 63 lat. Przy powołaniu do służby istnieje cenzus wykształcenia zależny od danego korpusu osobowego (oficerowie – wyższe, podoficerowie – średnie, szeregowcy – co najmniej gimnazjalne).

Siły Zbrojne RP liczą ok. 100 tys. żołnierzy (90 tys. żołnierzy zawodowych i ok. 10 tys. w NSR. Ostatnie oficjalne dane to 99 778, według stanu na dzień 31 stycznia 2011 r.¹¹¹. Odtąd ich publikację wstrzymano). Dzielą się na cztery rodzaje wojsk: Wojska Lądowe (ok. 47 tys.), Siły Powietrzne (16,5 tys.), Marynarkę Wojenną (7,6 tys.) i Siły Specjalne (2,5 tys.). Ok. 30 proc. stanów osobowych stanowią urzędnicy wojskowi. Braki kadrowe powodują, że stan ukompletowania jednostek bojowych waha się między 53 proc. a 87 proc. ogólnych stanów etatowych, zaś w korpusie szeregowych między 22 proc. a 90 proc. Proporcja między siłami walczącymi a zabezpieczającymi wynosi 76:24. Dowódcy (oficerowie i podoficerowie) stanowią natomiast aż 61 proc. żołnierzy służby czynnej, górując tym samym znacznie nad liczbą szeregowców¹¹².

Około 17 proc. żołnierzy WP stanowią rezerwiści z ochotniczych kontraktowych Narodowych Sił Rezerwowych. Docelowa planowana liczebność tych sił miała wynosić 20 tys. żołnierzy. W praktyce waha się na pułapie ok. 10 tys. W ramach służby przygotowawczej ochotnicy do NSR szkoleni są stosownie do przeznaczenia do służby w danym korpusie osobowym WP (szeregowcy – 4 miesiące, podoficerowie – 5 miesięcy, oficerowie – 6 miesięcy)¹¹³. Po odbyciu szkolenia przygotowawczego rezerwiści odbywają szkolenia w wymiarze praktycznie do 30 dni rocznie (istnieje jednak prawna możliwość powoływania ich na długotrwałe ćwiczenia 90-dniowe). Żołnierze NSR nie tworzą osobnych formacji na wzór Gwardii Narodowej w USA czy Armii Terytorialnej w Wielkiej Brytanii, lecz wchodzą w skład jednostek operacyjnych WP, obejmując przydzielane im etaty. W części struktur organizacyjnych WP (komórki organizacyjne MON, Żandarmeria Wojskowa, Wojska Specjalne, dowództwa, sztaby itp.) nie wystę-

111. *Kadry*, Ministerstwo Obrony Narodowej, http://www.wp.mil.pl/pl/strona/47/LG_54_55 [dostęp: 15.04.2011].

112. Najgorzej pod tym względem przedstawia się sytuacja w 34. Brygadzie Kawalerii Pancerniej z Żagania (53% stanów, w tym 22% szeregowych) oraz w 5. pułku artylerii z Sulechowa (56% stanów, w tym 37% szeregowych). Najlepiej ukompletowana jednostka WP – 18. batalion powietrznodesantowy z Bielska-Białej miał 87% stanów, w tym 90% szeregowych. Stan profesjonalizacji Sił Zbrojnych na przykładzie wybranych jednostek wojskowych. Informacja o wynikach kontroli, Najwyższa Izba Kontroli, KOB-4101-05-00/2010, Nr ewid. 173/2011/P10/086/KON, Warszawa 2010, s. 20-21.

113. Narodowe Siły Rezerwowe. Służba przygotowawcza do NSR, <http://www.wojskowe.info/sluzba-przygotowawcza-do-nsr/> [dostęp: 29.04.2015].

pują stanowiska służbowe obsadzone przez żołnierzy NSR. W efekcie udział tych ostatnich w pododdziałach operacyjnych dochodzi do 30 proc. stanów osobowych, co ma negatywny wpływ na stan gotowości bojowej owych jednostek¹¹⁴.

Od roku 2008 Polska nie prowadzi powszechnego szkolenia obywateli. Rezerwy osobowe WP ograniczają się zatem do żołnierzy przeszkolonych przed tą datą i do tych dawnych żołnierzy kontraktowych i żołnierzy służby stałej, którzy opuścili szeregi służby czynnej po 2008 roku (średnia odejść z wojska wynosiła w tym czasie ok. 3,5 tys. żołnierzy rocznie z wyjątkiem roku 2011, gdy armię opuściło ok. 7,4 tys. osób. Część z nich to ludzie młodzi, nadający się do mobilizacji, część jednak to osoby w wieku emerytalnym)¹¹⁵. Ponieważ za rezerwę pierwszej kategorii (zdolną do natychmiastowego wcielenia i wykorzystania bojowego) można uznać jedynie te osoby, które ostatnie szkolenie wojskowe odbyły nie dawniej niż pięć lat temu, brak szkoleń rezerwistów po 2008 roku spowodował, że Polska poza NSR w praktyce nie dysponuje rezerwą tego typu – tzn. rezerwistami, którzy natychmiast po wcieleniu w wyniku mobilizacji mogliby podjąć służbę w jednostkach bojowych.

Doświadczenie bojowe z misji ekspedycyjnych w zakresie prowadzenia działań antypartyzanckich posiada kilkanaście tysięcy żołnierzy WP. (Przez Irak przewinęło się ok. 15 tys. żołnierzy, a przez Afganistan – ok. 28 tys., licząc wraz z pracownikami cywilnymi. Częściowo jednak byli to ci sami ludzie. Część z nich zaś odeszła już z wojska).

2. Inne armie europejskie

Przedstawione niżej armie wybrano pod kątem ich reprezentatywności dla danego modelu sił zbrojnych oraz funkcji, jakie pełnią. Przykłady te ukazują związek między sytuacją państwa, wyzwaniem, przed jakim stoi jego armia (tzn. rolą wojska), a modelem sił zbrojnych.

2.1. Armia Szwajcarska (milicyjna) - funkcja: odstraszenie i obrona terytorialna w warunkach nikłego zagrożenia państwa. Brak doświadczenia bojowego. Państwo neutralne

Armia Szwajcarska oparta jest na obowiązkowej służbie wojskowej mężczyzn w systemie milicyjnym i ochotniczej służbie kobiet. Rejestracja przedpoborowych następuje w roku, w którym kończą oni 18 lat. Obowiązek wojskowy ustaje, w zależności od specjalizacji, stopnia wojskowego i przydziału mobilizacyjnego, w wieku od 30 lat (szeregowi, niektórzy podoficerowie, żołnierze bez przydziału), do 50 lat (specjaliści i oficerowie sztabowi). Poborowi w wieku 20 lat powoływani są do odbycia szkolenia zasadniczego. Mężczyźni, którzy nie zostali powołani do ukończenia 25. roku życia, zwolnieni są z poboru, płacą jednak specjalny podatek wojskowy i podlegają przepisom o obronie cywilnej. Szkolenie rekrutów, zależnie od rodzaju wojsk, trwa od 18 do 21 tygodni. Szkolenie rezerwistów obejmuje 6 do 7 kursów doszkalających w sumie od 260 do 600 dni.

Każdy milicjant pozostający w rezerwie zobowiązany jest do odbycia w ciągu roku określonej liczby treningów strzeleckich. Obowiązek ten dopełniany jest poza okresami szkolenia w jednostkach, indywidualnie przez każdego milicjanta w klubach strzeleckich z użyciem jego broni osobistej. Treningi te odnotowywane są w specjalnym osobistym zeszycie strzelań.

114. *Reforma Narodowych Sił Rezerwowych. Utworzenie Armii Krajowej*, red. B. Pacek, Warszawa 2014, s. 6.

115. R. Zieliński, *Młodzi żołnierze uciekają z armii, generalowie i pułkownicy zostają*, „Gazeta Prawna” 2012, 6 marca, <http://praca.gazetaprawna.pl/artyku-ly/600201.podwyzki-dla-wojskowych-starszych-stazem-mlodzi-musza-czekac.html> [dostęp: 29.04.2015].

Przydział wojskowy rezerwistów uzależniony jest od ich wieku. Mężczyźni w wieku od 20 do 32 lat służą w jednostkach pierwszej linii (*Auszug*), od 33 do 42 lat – w Armii Terytorialnej (*Landwehr*), od 43 do 50 – w pospolitym ruszeniu (*Landsturm*). Broń i ekwipunek przechowywane są w domu, a terytorialny system mobilizacji pozwala na szybkie osiągnięcie gotowości bojowej. Górzyście ukształtowanie terenu kraju sprzyja obronie wzmocnionej przez rozwinięty system zapór hydroenergetycznych, pozwalających na raptowne zalewanie wybranych obszarów. Liczne podziemne schrony umożliwiają ukrycie ludności, materiałów wojennych i sprzętu. W czasie zimnej wojny Armia Szwajcarska osiągnęła zdolność mobilizacyjną na poziomie 625 tys. żołnierzy. W 2008 roku w aktywnej służbie znajdowało się 120 tys. żołnierzy. Rocznie szkoli się ok. 38 tys. rekrutów. Liczba osób odmawiających służby wojskowej wahała się w ostatnich dziesięciu latach od 41 do 110 osób rocznie¹¹⁶.

2.2. Estońskie Siły Obronne (armia poborowa) - funkcja: odstraszanie i obrona terytorialna w warunkach umiarkowanego zagrożenia państwa, międzysojusznicze misje ekspedycyjne. Doświadczenie bojowe niewielkiego procentu żołnierzy nabyte w misjach międzysojuszniczych. Państwo członkowskie NATO

Podstawą armii estońskiej jest powszechna obowiązkowa służba wojskowa mężczyzn trwająca, zależnie od wykształcenia poborowego oraz stopnia, rodzaju wojsk i specjalizacji, od 8 do 11 miesięcy. Po jej zakończeniu rezerwiści odbywają ćwiczenia przynajmniej raz na pięć lat, ale nie częściej niż raz na trzy lata. System poboru, szkolenia rezerwistów i ich ewentualnej mobilizacji ma charakter terytorialny. Ci sami żołnierze szkolą się i w razie potrzeby będą walczyć w tych samych jednostkach przypisanych do danego okręgu terytorialnego. W trakcie szkolenia, oprócz taktyki walki w ataku i w obronie, przywiązuje się dużą wagę m.in. do zasad zwalczania czołgów, wojny partyzanckiej, organizacji zasadzek i inżynierii pola walki. Estońskie Siły Obronne na stopie pokojowej liczą 5,75 tys. oficerów i żołnierzy w wojskach regularnych (w tym ok. 2,5 tys. poborowych) oraz 14,8 tys. w ochotniczym korpusie Ligi Obrony (*Kaitseliit*) pełniącym rolę wojsk Obrony Terytorialnej¹¹⁷. Minimalny czas ćwiczeń żołnierza OT w ciągu roku wynosi 16 dni. Po mobilizacyjnym rozwinięciu armii do stanów wojennych Estońskie Siły Obronne mają osiągnąć liczebność 60 tys. żołnierzy, przy czym rezerwy wysokiej gotowości liczą 21 tys. żołnierzy¹¹⁸ (na ok. 1,3 mln ludności). Daje to wskaźnik wydolności mobilizacyjnej na wypadek wojny obronnej na poziomie 4,61 proc. populacji.

2.3 Fińskie Siły Obrony (armia poborowa) - funkcja: odstraszanie i obrona terytorialna w warunkach nikłego zagrożenia państwa. Pokojowe misje ekspedycyjne o niskiej intensywności bojowej. Brak doświadczenia bojowego. Państwo neutralne

Armia Fińska oparta jest na powszechnym obowiązku służby wojskowej mężczyzn powoływanych do odbycia służby zasadniczej od roku, gdy kończą 18 lat, i pozostających w rezerwie do końca roku, w którym osiągają 60 lat. Zwykle służba zasadnicza odbywana jest w wieku 19–21 lat, a ustawowo obowiązek ten musi być dopełniony do momentu ukończenia 30 lat. Pobór obejmuje średnio 80 proc. mężczyzn danego rocznika. Służba zasadnicza trwa, w zależności od specjalizacji wojskowej, 180 dni (szeregowi), 270 dni (żołnierze mniej skomplikowanych specjalizacji) lub 362 dni (oficerowie, podoficerowie i żołnierze określonych specjalizacji). Żołnierze i oficerowie po ukończeniu służby zasadniczej przenoszeni są do rezerwy pomocniczej klasy 1 (istnieje także rezerwa pomocnicza klasy 2, obejmująca mężczyzn

116. *Swiss Armed Forces, Federal Department for Defence, Civil Protection and Sports*, Bern 2009, s. 21–22, 447–462, 490, 521–522. Aktualizacja danych zob.: *Swiss Armed Forces, Federal Department for Defence, Civil Protection and Sports*, <http://www.vtg.admin.ch/internet/vtg/en/home/aktuell.html> [dostęp: 29.04.2015].

117. Szerzej o Lidze Obrony zob.: *Kaitseliit*, <http://www.kaitseliit.ee/en/edl> [dostęp: 20.04.2015].

118. *Estonian Defence Forces*, http://www.mil.ee/index_eng.php?s=kaitsesevagi [dostęp: 19.07.2012]. Por. P. Szymański, *Formacje Obrony Terytorialnej państw bałtyckich w obliczu zagrożeń hybrydowych*, „Komentarze OSW” 2015, 20 marca, <http://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/komentarze-osw/2015-03-20/formacje-obrony-terytorialnej-panstw-baltyckich-w-obliczu> [dostęp: 29.04.2015].

zwolnionych z obowiązku służby wojskowej w czasie pokoju, i rezerwa pomocnicza klasy 3 – osiemnastolatki bez przeszkolenia wojskowego). Po przeniesieniu do rezerwy klasy 1 oficerowie zobowiązani są odbyć do 100 dni szkoleń, rezerwiści określonych specjalizacji – do 75 dni, a szeregowi – do 40 dni. Można także brać udział w dodatkowych szkoleniach ochotniczych. Te ostatnie koordynowane są w ramach współpracy między Ministerstwem Obrony a Narodowym Stowarzyszeniem Szkolenia Obronnego (*Maanpuolustuskoulu*), będącym organizacją społeczną zrzeszającą 15 pomniejszych stowarzyszeń, od związków oficerów zawodowych (*Kadettikunta*) po Związek Fińskich Myśliwych¹¹⁹. Rocznie szkoli się ok. 25 tys. rezerwistów służby zasadniczej i ok. 17 tys. ochotników. Celem szkolenia jest przygotowywanie zwartych jednostek bojowych czasu wojny w odstępach pięcioletnich. Kobiety w wieku 18–29 lat mogą zgłaszać się do ochotniczej służby wojskowej. Po jej odbyciu pozostają w rezerwie do końca roku, w którym osiągają 60 lat. Liczebność armii w czasie pokoju wynosi 32 tys. (w tym 8,8 tys. żołnierzy zawodowych) i 7,2 tys. pracowników cywilnych (50 proc. kobiet). Po rozwinęciu mobilizacyjnym jeszcze w 2008 roku zwiększała się ponad 10-krotnie – do ok. 350 tys. żołnierzy (na ok. 5,3 mln ludności, co stanowiło 7,16 procent ludności), dzielących się na armię operacyjną i lokalne siły obronne (obronę terytorialną)¹²⁰. Obecnie (2014 r.), po reformach ostatnich lat, liczebność Fińskich Sił Obrony na stopie wojennej wynosi 230 tys. żołnierzy, w tym 150 tys. w wojskach lądowych (wobec 265 tys. w roku 2008), co stanowi nieco ponad 4 proc. populacji. W związku z rosyjską agresją na Ukrainie dalszą redukcję ilościową armii fińskiej wstrzymano¹²¹. W skład armii w razie wojny włączana jest Straż Graniczna (*Rajavartiolaitos*), w czasie pokoju podlegała Ministerstwu Spraw Wewnętrznych. Na stopie pokojowej liczy ona 2860 funkcjonariuszy – po mobilizacji osiąga stan 11,6 tys. żołnierzy¹²².

2.4. Bundeswehra (ochotnicza zawodowa) - funkcja: odstraszenie, misje ekspedycyjne o niskiej intensywności bojowej. Brak doświadczenia bojowego. Państwo członkowskie NATO

Armia niemiecka z dniem 1 lipca 2011 roku stała się ochotniczą armią zawodową. Pobór do Bundeswehry jest **zawieszony** (a nie zniesiony, tzn. może być przywrócony w razie powstania poważnego zagrożenia państwa). W ostatniej dekadzie armia RFN liczyła na etacie pokojowym ok. 280 tys. żołnierzy (w tym 38,5 tys. oficerów, 161,5 tys. podoficerów i żołnierzy kontraktowych, 27 tys. żołnierzy służby nadterminowej, 53 tys. żołnierzy z trwającej dziewięć, a potem sześć miesięcy służby zasadniczej z poboru). Zdolności rozwinięcia mobilizacyjnego oceniano na 500 tys.¹²³. W Niemczech istniał rozbudowany system służby zastępczej dla osób sprzeciwiających się służbie z bronią w rękę. W 2010 roku skorzystało z niego 90 tys. mężczyzn. W początkach roku 2011 Bundeswehra liczyła 240 tys. żołnierzy, w tym 28,5 tys. poborowych i 23,3 tys. nadterminowych, tzn. żołnierzy, którzy dobrowolnie przedłużyli sobie zasadniczą służbę wojskową. Nowa zawodowa Bundeswehra miała liczyć 185 tys. żołnierzy (170 tys. żołnierzy zawodowych i kontraktowych oraz 15 tys. etatów obsadzonych przez ochotników obojga płci, służących od 12 do 23 miesięcy. W tej ostatniej kategorii w ciągu pierwszych sześciu miesięcy obie strony mają prawo do wypowiedzenia umowy)¹²⁴. W rzeczywistości, według stanu na dzień 31 marca 2015 roku, w jej szeregach służy 181 011 żołnierzy (w tym 18 993 kobiety)¹²⁵. Dnia 1 lutego 2012 roku w związku z zawieszeniem poboru weszła w życie nowa „Koncepcja rezerwy” (*Konzeption der Reserve*) Bundeswehry. Rezerwiści mają dzielić się na trzy kategorie: 1) *die Truppenreserve* – rezerwiści o krótkim czasie

119. Szerzej zob.: Maanpuolustuskoulu, <https://www.mpk.fi/Default.aspx?tabid=392> [dostęp: 29.04.2015].
120. *Facts about National Defence. The Finnish Defence Forces 90 years*, Public Information Division of Defence Command Finland, Helsinki 2008, s. 46–50. Por. Hannu Herranen, Professional and Efficient in Action but Conscript Oriented: The Finnish Defence Forces [w:] *Building Sustainable and Effective Military Capabilities. A Systemic Comparison of Professional and Conscript Forces*, red. Kristina Spohr Readman, IOS Press, NATO Science Series, seria 5: Science and Technology Policy, t. 45, Amsterdam 2004, s. 97–108.
121. *Puolustusvoimat / Försvarsmakten / Finnish Defence Forces*, "Vuosisikertomus / Verksamhetsberättelse / Annual Report 2014", Pääesikunnan viestintäosasto / Huvudstabens press- och informationsavdelning / Defence Command Public Information Division, Juvenes Print Oy, 2015, s. 4, 10.
122. *Rajavartiolaitos. The Finnish Border Guard*, http://www.raja.fi/rvvl/home.nsf/pages/index_eng [dostęp: 29.04.2015].
123. T. Cymek, *Reforma Bundeswehry 2000–2001 kontynuacja zaangażowania Niemiec w międzynarodowe struktury wojskowe*, Toruń 2003, s. 107–109, 129. Por. R. Weitz, *The Reserve Policies...*, s. 49–57.
124. *Bundestag: Grünes Licht für Aussetzung der Wehrpflicht*, Bundesministerium der Verteidigung, <http://www.bmvg.de/portal/a/bmvg> [dostęp: 29.04.2015]. Por. *Bundeswehra: ostatni pobór „z przymusu”*, „DW-World.DE, Deutsche Welle”, <http://www.dw-world.de/dw/article/0,,14749173,00.html> [dostęp: 29.04.2015]; J. Gotkowska, *Reforma Bundeswehry – po co RFN profesjonalna armia?*, „BEST OSW. Balkany i Europa Środkowa. Tygodnik OSW” 2011, nr 18 (178), s. 2–4.
125. *Stärke: Militärisches Personal der Bundeswehr*, Berlin, 10.04.2015, Bundeswehr, <http://www.bundeswehr.de/portal/a/bwde/tut/plc4/DcmxDYAwDATAWvg7unYAugc8KSWI40MlesTXXm002D8SeWQy7jRSstshc-4p94L0hENChXEGUvXXSuMKG8FwBd26TD9ulZIT/> [dostęp: 29.04.2015].

mobilizacji, przeznaczeni do wzmocnienia armii czynnej, 2) *die Territoriale Reserve* – rezerwiści o krótkim i średnim czasie mobilizacji, przeznaczeni do przejścia od armii czynnej zadań z zakresu obrony terytorialnej (*Heimatschutz*), i 3) *die Allgemeine Reserve* – rezerwę ogólną – o długim czasie mobilizacji, przeznaczoną do długoterminowego wzmocniania sił Bundeswehry we wszystkich jej funkcjach w razie zagrożenia państwa. Liczebność i szczegóły organizacyjne rezerwy są nadal dopiero w fazie planowania¹²⁶.

2.5. Armia Brytyjska (ochotnicza, zawodowa) – funkcja: misje ekspedycyjne o wysokiej intensywności bojowej – instrument polityki zagranicznej w warunkach naglego zagrożenia własnego terytorium. Powszechne doświadczenie bojowe. Państwo członkowskie NATO – mocarstwo jądrowe

Brytyjskie Siły Zbrojne składają się wyłącznie z ochotników-zawodowców służących na kontraktach. W Wielkiej Brytanii nie istnieje obowiązek powszechnej służby wojskowej. Istnieją trzy zasadnicze rodzaje wojsk – marynarka wojenna (*Royal Navy*), lotnictwo (*Royal Air Forces*) i wojska lądowe (*Regular Army*). Każdy z rodzajów sił zbrojnych ma rozbudowany system rezerwy, przy czym dla wojsk lądowych ma on strukturę podwójną – istnieje Rezerwa Armii Regularnej (*Regular Reserve – RR*) i Ochotnicze Siły Rezerwy (*Volunteer Reserve Forces – VRF*), których częścią zasadniczą jest Armia Terytorialna (*Territorial Army – TA*). Rezerwa lotnictwa to *Royal Air Force Volunteer Reserve (RAFVR)*, a Marynarki Wojennej – *Royal Naval Reserve (RNR)* i *Royal Marines Reserve (RMR)*¹²⁷.

W wojskach brytyjskich służy ponad 178 tys. żołnierzy regularnych (102 tys. w wojskach lądowych, 35 tys. w marynarce wojennej, 40 tys. w Królewskich Siłach Powietrznych – RAF), wspieranych przez 82 tys. rezerwistów¹²⁸.

Żołnierze Armii Regularnej, tzn. wojsk lądowych (do których przyjmowani są ochotnicy w wieku 16–32 lata) po wygaśnięciu kontraktu na służbę czynną pozostają w Rezerwie Armii Regularnej i mogą być powołani do służby w zależności od rodzaju sił rezerwowych, do których zostali przydzieleni, wieku, płci i momentu zaciągu do Armii Regularnej. Osobne przepisy regulują służbę czynną i rezerwową oficerów.

Służba w Rezerwie Armii Regularnej (*Regular Reserve Service*) odbywana jest w dwóch kategoriach – obowiązkowej (*Section A*) i ochotniczej (*Section D*). W Sekcji A służą byli żołnierze Armii Regularnej po wygaśnięciu ich kontraktów na służbę czynną. Do Sekcji D mogą zostać, na własne żądanie, przeniesieni mający szczególne kwalifikacje zawodowe żołnierze TA po ukończeniu służby w tej formacji, żołnierze *Long Term Reserve* i emeryci wojskowi z górnym limitem wieku 55 lat. Służba w tej sekcji trwa 4 lata.

Rezerwa Długoterminowa (*Long Term Reserve*) – do służby w niej do dnia ukończenia 45. roku życia zobowiązani są mężczyźni (ale nie kobiety), którzy zaciągnęli się do Armii Regularnej przed 1 kwietnia 1997 roku. Mężczyźni i kobiety, którzy zaciągnęli się 1 kwietnia 1997 roku lub później, pozostają w rezerwie przez 18 lat lub do dnia ukończenia 55. roku życia. Rezerwiści z tej grupy mogą być powołani do służby w kraju lub za granicą jedynie w wypadku „naglego zagrożenia narodowego lub pilnej wielkiej potrzeby” (*imminent national danger or great emergency*). W skrajnych przypadkach mogą być powoływani emeryci wojskowi do ukończenia 60. roku życia¹²⁹.

126. *Die neue Konzeption der Reserve, Bundeswehr*, Berlin, 01.02.2012, http://www.bundeswehr.de/portal/a/bwde/ut/p/c4/04_SB8K8xLLM9MS-SzPy8xBz9CP315EyrpHK9pPKUvL3ikqLUzjLsoslUtljUvaLU4tSisI597Py8qtQckAb9gmxHRQDefl_A/ [dostęp: 29.04.2015].
127. Szerzej zob.: R. Weitz, *The Reserve Policies...*, s. 17–36. Por. R. Czulda, *Rezerwiści do wszystkiego*, „Polska Zbrojna” 2010, nr 33 (707), s. 39–40.
128. *British Army, An Introduction*, Ministry of Defence, London 2010, s. 5.
129. *Regular Reserve*, British Army Website, <http://www.army.mod.uk/territorial/1654.aspx> [dostęp: 10.04.2012].

Do Rezerwy Armii Regularnej trafiają zatem, jak wynika z powyższego opisu, byli żołnierze wojsk regularnych, którzy spełniają określone warunki mobilizacyjne. Formacja ta stanowi komponent mobilizowany na wypadek sytuacji kryzysowych, który w praktyce może być powoływany wyłącznie w sytuacjach nadzwyczajnych. Dużo istotniejsze są 40-tysięczne siły ochotniczej rezerwy – VRF, które często wysyła się na misje zagraniczne. Członkowie tej formacji odbywają co najmniej 27 dni szkolenia każdego roku. Brytyjskie Ministerstwo Obrony z reguły łączy trening z faktycznymi potrzebami wojska w danej chwili. Zdarza się więc, że VRF jest wykorzystywane do rozładowywania statków czy też transportowania sprzętu dla jednostek regularnych.

Główną siłą VRF (ok. 85%) jest Armia Terytorialna – TA. Stanowi ona najliczniejszą rezerwę Brytyjskich Sił Zbrojnych (ok. 35 tys.). Służą w niej ochotnicy (17–42 lata) prowadzący normalne życie cywilne i odbywający za wynagrodzeniem pieniężnym szkolenia wojskowe w czasie wolnym od pracy zawodowej. TA składa się z trzech rodzajów rezerwistów – ogólnokrajowych (*National*), regionalnych (*Regional*) i sponsorowanych (*Sponsored*). Służba w dwóch pierwszych kategoriach wybierana jest przez ochotników w zależności od ich gotowości (lub jej braku) do odbywania długich podróży na miejsca ćwiczeń i od stopnia specjalizacji wojskowej. Chętni do pokonywania długich dystansów służą w bardziej wyspecjalizowanych formacjach ogólnokrajowych, pozostali w formacjach regionalnych, trenujących w weekendy. Studenci, którym armia pokrywa koszty studiów, stanowią zaś kategorię sponsorowanych oficerów rezerwy¹³⁰. Żołnierze TA biorą udział w operacjach ekspedycyjnych albo w ramach własnych jednostek, albo po przydzieleniu do struktur sił regularnych. Od 2006 roku zwiększono liczbę wspólnych szkoleń sił TA z wojskami służby czynnej. Ma to ułatwić sprawne współdziałanie obu formacji w operacjach zagranicznych.

Do służby w *Royal Naval Reserve* przyjmowane są osoby w wieku 16–40 lat nie tylko z obywatelstwem brytyjskim, lecz także z obywatelstwem któregośkolwiek z państw Brytyjskiej Wspólnoty Narodów lub z Irlandii. W razie sytuacji nadzwyczajnych RNR zapewnia *Royal Navy* wykwalifikowany personel (około 1/4 marynarzy RNR ma za sobą służbę w marynarce wojennej), bowiem nie ma już własnych okrętów. W czasie pokoju szkolenie trwa tylko 12 dni w roku¹³¹.

130. Territorial and Reserves, British Army Website, <http://www.army.mod.uk/territorial/143.aspx>. [dostęp: 10.04.2012] Patrz też: *Territorial Army Officer. Skills for business, leadership for life. Your Guide to Become an Officer in the Territorial Army*, Ministry of Defence. Army Recruiting Group, August 2009; s. 6; http://www.army.mod.uk/documents/general/TA_Officer.pdf [dostęp: 29.04.2015]; *The National Territorial Army Recruiting Information Handbook*, Ministry of Defence. Army Recruiting Group, July 2008, s. 18.

131. R. Weitz, *The Reserve Policies...*, s. 21–22.

ZAŁĄCZNIKI

Załącznik nr 1.

Lista oparta na organizacjach obecnych na Kongresie Organizacji Proobronnych

Ratunkowe

Jednostka Poszukiwawczo-Ratownicza w Złotoryi
Polski Czerwony Krzyż
Wodne Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe
Związek Ochotniczych Straży Pożarnych Rzeczypospolitej Polskiej

Edukacyjno-kulturalno-wychowawczo-sportowe

ASG przy Klubie 15. Gołdapskiego Pułku Przeciwlotniczego
CWKS „LEGIA” Warszawa Sekcja Strzelecka
Federacja Kawalerii Ochotniczej
Fundacja K2
Fundacja Oddział Kawalerii Ochotniczej im. Pułku 4-go Ułanów Zaniemeńskich
Fundacja Ogólnopolskie Porozumienie Organizacji Radioamatorskich
Katolickie Stowarzyszenie Sportowe Rzeczypospolitej Polskiej
Katolickie Stowarzyszenie Sportowe RP Fundacji GROM COMBAT im. płk. Leszka Drewniaka
Klub Kawaleryjski im. 12. Pułku Ułanów Podolskich
Klub Sportów Obronnych Świdnica
Klub Strzelecki VIS Stowarzyszenie o Charakterze Kolekcjonerskim i Rekonstrukcji Historycznej VIS w Mielcu
Klub żeglarski Reda
Kwidzyńskie Stowarzyszenie Sportowo-Kolekcjonerskie GWARD
Liga Obrony Kraju
Obrona Cywilna
Ogniska TKKF DELFIN w Tarnowie
Okręgowy Klub Strzelectwa Sportowego „10-ka”
Polski Związek Instruktorów i Trenerów Formacji Ochronnych - „I P system”
Polski Związek Krótkofalowców
Polski Związek Orientacji Sportowej
Polski Związek Radio-Orientacji Sportowej
Polski Związek Strzelectwa Sportowego
PPN Polish Preppers Network BRAND
Ranger Survival Club (Gliwice)
Stowarzyszenie Absolwentów Liceów Wojskowych SALW-a
Stowarzyszenie Bractwo Strzeleckie „Salwa”
Stowarzyszenie „Jesteśmy z Tobą - Bądź z Nami” w Zamościu
Stowarzyszenie „Polski Klub Kawaleryjski”
Stowarzyszenie Klub Jeździecki Legia KOZIELSKA
Stowarzyszenie Klub Fort
Stowarzyszenie Lotnicze
Stowarzyszenie MAZOVIA-TEAM
Stowarzyszenie „Military Survival Team”
Stowarzyszenie Organizatorów Imprez Airsoftowych SOIA
Stowarzyszenie Orłąt Armii Krajowej
Stowarzyszenie „SZERSZEŃ” ASG Biała Podlaska
Stowarzyszenie „Szwadron Jazdy Rzeczypospolitej Polskiej”
Stowarzyszenie „Wizna 1939”
Stowarzyszenie Wspierania Bezpieczeństwa Narodowego
Szkoła Nurkowania, Ratownictwa i Sportów Wodnych PODWODNIK
Towarzystwo Wiedzy Obronnej
Wojskowe Stowarzyszenie Kulturalno-Oświatowe „SWAT”
Wojskowe Stowarzyszenie Sport-Turystyka-Obronność
Wojskowa Federacja Sportu

Związek Harcerstwa Polskiego
Związek Harcerstwa Rzeczypospolitej
Wojskowy Klub Strzelecki „Baryt” w Stanisławowie
Wojskowy Klub Spadochronowy „Skrzydło”
Zjednoczenie Kurkowych Bractw Strzeleckich
Związek Piłsudczyków
Związek Towarzystw Gimnastycznych „Sokół” w Polsce

Byłych żołnierzy i kombatantów

Federacja Stowarzyszeń Rezerwistów i Weteranów SZ RP
Fundacja Byłych Żołnierzy i Funkcjonariuszy Sił Specjalnych „SZTURMAN”
Fundacja Byłych Żołnierzy Jednostek Specjalnych GROM
Fundacja SPRZYMIERZENI z GROM
Lubelskie Środowisko Żołnierzy 27. WDP AK
Międzynarodowe Stowarzyszenie Mars i Merkury Polska
Stowarzyszenia Byłych Żołnierzy 62. Kompanii Specjalnej „Commando” w Bolesławcu Stowarzyszenie Kombatantów Misji Pokojowych ONZ
Stowarzyszenia Krajowe Koło Weteranów, ich Rodzin i Przyjaciół 5. Pułku Ułanów Zasławskich w Ostrołęce
Stowarzyszenie Rodzina Wojskowa
Stowarzyszenie Saperów Polskich
Stowarzyszenie Żołnierzy Wojsk Specjalnych „Grupa Raptor”
Świątokrzyskie Stowarzyszenie Żołnierzy i Sympatyków Wojska
Światowe Zrzeszenie Żołnierzy AK
Wielkopolskie Stowarzyszenie Aktywnych Rezerwistów
Związek Oficerów Rezerwy Rzeczypospolitej Polskiej
Związek Weteranów i Rezerwistów Wojska Polskiego
Związek Żołnierzy Wojska Polskiego

Paramilitarne

Federacja Organizacji Proobronnych utworzona w czasie kongresu

Związek Strzelecki „Strzelec” Organizacja Społeczno-Wychowawcza
Związek Strzelecki „Strzelec”
Związek Strzelecki „Strzelec” im. J. Piłsudskiego
Związek Strzelecki „Strzelec” Wągrowiec
Związek Strzelecki Radom
Stowarzyszenie Instruktorów Legia Akademicka w Lublinie (szkolenia wojskowe dla studentów, stanowią część Obrony Terytorialnej Województwa Lubelskiego)
FIA (Fideles et Instructi Armis - Wierni w Gotowości pod Bronią)

Pozostałe

Związek Strzelecki Rzeczypospolitej
Polska Organizacja Wojskowa
Stowarzyszenie ObronaNarodowa.pl (plutony Lekkiej Piechoty Obrony Terytorialnej)
Gwardia Narodowa (Szczecin)
Krakowska Legia Akademicka
Legia Akademicka Szkoły Orłąt w Dęblinie
Grupa Reagowania i Wsparcia Obrony Narodowej (Gniezno)
„Związek Walki Zbrojnej” Oddział Warszawa

**ZAŁ. 2. WYKAZ ORGANIZACJI POZARZĄDOWYCH, KTÓRE WYKONYWAŁY W 2013 ROKU
ZADANIA PUBLICZNE ZLECONE PRZEZ MINISTERSTWO OBRONY NARODOWEJ.**

Nazwa stowarzyszenia lub fundacji	Liczba zadań	Kwota dotacji [zł]
Aeroklub „Orląt”	1	1.194.400,00
Aeroklub Kielecki	1	106.800,00
Aeroklub Lubelski	1	30.000,00
Aeroklub Pomorski	1	17.798,00
Bałtyckie Stowarzyszenie „Sieciarnia”	1	15.300,00
Biathlonowy Klub Sportowy „WP - Kościelisko”	1	40.000,00
Caritas Ordynariatu Połowego Wojska Polskiego	3	181.015,00
Federacja Stowarzyszeń Rezerwistów i Weteranów RP	6	161.429,00
Fundacja „Delta”	1	13.000,00
Fundacja „Dobrej Książki”	2	50.265,00
Fundacja „Grunwald”	1	25.000,00
Fundacja „Historia i Kultura”	6	144.160,00
Fundacja „Instytut Rzeczypospolitej”	1	10.000,00
Fundacja „Kresy - Syberia”	2	16.000,00
Fundacja „Military Park”	2	13.775,00
Fundacja „Polonia Militaris”	5	265.335,00
Fundacja „Promilitaria XXI”	2	70.852,00
Fundacja „Szarża pod Krojantami”	1	26.000,00
Fundacja „Tutaj Przyszłość”	2	10.450,00
Fundacja „Warszawa Walczy”	1	5.864,00
Fundacja Artystyczna „Erina B”	2	46.185,00
Fundacja Harcerstwa Centrum Wychowania Morskiego ZHP	1	28.560,00
Fundacja na Rzecz Rozwoju Medycyny Ratunkowej i Leczenia Oparzeń	1	7.940,00
Fundacja Ochrony Zabytków Techniki Militarnej	3	29.000,00
Fundacja Rodziny Józefa Piłsudskiego	1	40.000,00
Fundacja Rozwoju Regionalnego „Kobold”	1	8.000,00
Gdański Klub Płetwonurków „Neptun”	3 (1*)	104.021,50
Jednostka Poszukiwawczo-Ratownicza w Złotoryi	2	21.070,00
Jednostka Ratownictwa Medycznego w Kowalewku	1	17.250,00
Klub Inteligencji Polskiej	1	9.740,00
Klub Sportowy Szkoły Sióstr Niepokalanek „Ursynów Warszawa”	1	4.000,00
Klub Strzelecki „Agat”	2	10.240,00
Liga Obrony Kraju	10	430.650,00
Małopolski Klub Rekreacji i Turystyki Konnej	1	5.000,00
Małopolski Związek Strzelectwa Sportowego	2 (2*)	7.440,00
Międzyszkolny Klub Sportowy „Skarmat”	1	6.800,00
Ochotnicza Straż Pożarna - Płonne	1	3.220,00
Ogólnopolskie Stowarzyszenie Świadczące Pomoc Osobom Poszkodowanym w Wypadkach Komunikacyjnych „Trzeźwy Kierowca”	1	20.000,00
Opolskie Towarzystwo Społeczno-Kulturalne „Teraz Wieś”	4	22.450,00
Polski Czerwony Krzyż	1	10.000,00

Polski Związek Krótkofalowców	2	28.494,00
Polski Związek Radioorientacji Sportowej	2	18.040,00
Polskie Towarzystwo Medycyny i Techniki Hiperbarycznej	2	31.000,00
Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze (PTTK)	1	15.000,00
Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze (PTTK)		
- Oddział Ziemi Tarnowskiej	2	11.700,00
Polskie Towarzystwo Urologiczne	1	70.000,00
Przasnyskie Stowarzyszenie Historii Ożywionej	1	6.850,00
Stowarzyszenie „Historia Militaris”	1	5.000,00
Stowarzyszenie „Jesteśmy z Tobą - Bądź z Nami”	3	35.500,00
Stowarzyszenie „Klub Fort”	2	25.180,00
Stowarzyszenie „Klub Jeździecki Legia Kozielska”	1	30.000,00
Stowarzyszenie „Krajowe Koło Weteranów, ich Rodzin i Przyjaciół 5. Pułku Ułanów Zasławskich”	1	9.830,00
Stowarzyszenie „Lubuska Fabryka Młodych Społeczników”	1	7.000,00
Stowarzyszenie „MONAR”	1	40.200,00
Stowarzyszenie „Nowe Miasto”	1	3.500,00
Stowarzyszenie „Odra - Niemen”	1	28.000,00
Stowarzyszenie „Pancerny Skorpion”	1	8.000,00
Stowarzyszenie „Polska - Świat”	3	82.480,00
Stowarzyszenie „Projekt Adventure”	1	5.288,00
Stowarzyszenie „Rodzina Wojskowa”	15	119.205,00
Stowarzyszenie „Ruch Wspólnot Obronnych”	10	189.000,00
Stowarzyszenie „Tomaszowski Szwadron im. I Pułku Korpusu Ochrony Pogranicza”	1	10.000,00
Stowarzyszenie „Tutaj Teraz”	1	22.000,00
Stowarzyszenie Byłych Żołnierzy 62. kspec „Commando”	8	228.021,00
Stowarzyszenie Inicjatyw Edukacyjnych „Delta”	1	130.000,00
Stowarzyszenie Inicjatyw Gospodarczych SIG	1	11.000,00
Stowarzyszenie Inicjatyw Społecznych „Czemu By Nie”	1	20.150,00
Stowarzyszenie Krótkofalowców Pogórza Opawskiego	1	12.140,00
Stowarzyszenie Kulturalno-Turystyczne „Viator”	1	15.400,00
Stowarzyszenie „Międzynarodowy Motocyklowy Rajd Katyński”	1	20.000,00
Stowarzyszenie Miłośników Historii i Tradycji Żołnierzy Suwalszczyzny	1	9.100,00
Stowarzyszenie Miłośników Lotnictwa w Mirosławcu	2	21.000,00
Stowarzyszenie Miłośników Pojazdów Militarnych i Historii „Twierdza Wrocław”	1	22.000,00
Stowarzyszenie na Rzecz Dialogu, Współpracy i Rozwoju „Raclawice”	1 (1*)	3.250,00
Stowarzyszenie na Rzecz Kultury i Edukacji w Dziwnowie	1	13.400,00
Stowarzyszenie na Rzecz Rozwoju Garnizonu Wędrzyn „Wiarus”	5	18.320,00
Stowarzyszenie Oficerów Rezerwy 69. Leszczyńskiego Pułku Przeciwlotniczego	1	6.000,00
Stowarzyszenie Parafiada im. św. Kalasancjusza	1	10.000,00
Stowarzyszenie Pododdziałów Reprezentacyjnych Wojska Polskiego	4	101.700,00
Stowarzyszenie Pomocy Psychologicznej „EGO”	1	26.520,00

Stowarzyszenie Pomocy Psychologicznej „Persona”	1	11.300,00
Stowarzyszenie Przyjaciół 15. Sieradzkiej Brygady Wsparcia Dowodzenia	2	12.000,00
Stowarzyszenie Przyjaciół		
3. Warszawskiej Brygady Raketowej Obrony Powietrznej	1	2.400,00
Stowarzyszenie Rannych i Poszkodowanych		
w Misjach Poza Granicami Kraju	3	226.200,00
Stowarzyszenie Rodzin Poległych Żołnierzy „Pamięć i Przyszłość”	1	45.000,00
Stowarzyszenie Rodzin Żołnierzy,		
Którzy Ponieśli Śmierć w Katastrofach Lotniczych „W Cieniu Orła”	1	15.000,00
Stowarzyszenie Saperów Polskich	1	14.000,00
Stowarzyszenie Seniorów Lotnictwa Wojskowego RP	2	21.300,00
Stowarzyszenie Społeczno-Kulturalne Kobiet Gminy Zarszyn	1	12.300,00
Stowarzyszenie Sympatyków 5. Pułku Ułanów Zastawskich	1	7.000,00
Stowarzyszenie Szwadron Kawalerii im. 2. Pułku Szwoleżerów	1	7.000,00
Stowarzyszenie Thesaurus Silesiae - Skarb Śląski	2	46.975,00
Stowarzyszenie Wspierania Aktywności Społecznej „Nie daj się nudzić”	1	10.000,00
Stowarzyszenie Wspierania i Rozwoju Sportu „Mazovia Team”	1	45.000,00
Stowarzyszenie Żandarmerii Wojskowej „Żandarm”	5	29.020,00
Stowarzyszenie Żołnierzy i Pracowników		
3. Drezdeńskiego Pułku Czołgów Średnich	1	15.000,00
Światowy Związek Polskich Żołnierzy Łączności	1	5.152,00
Światowy Związek Żołnierzy Armii Krajowej	1	90.000,00
Towarzystwo Miłośników Twierdzy Boyen	2 (1*)	69.925,00
Towarzystwo Miłośników Ziemi Węgrowskiej	1	46.000,00
Towarzystwo Miłośników Ziemi Zawierciańskiej	1	9.000,00
Towarzystwo Przyjaciół 1. Mazurskiej Brygady Artylerii im. gen. J. Bema	4	34.600,00
Towarzystwa Przyjaciół Chorzel	1	3.000,00
Towarzystwo Przyjaciół Głucholaz	1	14.560,00
Towarzystwa Przyjaciół Myszyńca	1	6.000,00
Towarzystwo Przyjaciół Twierdzy Modlin	2	6.000,00
Towarzystwo Przyjaciół Ziemi Bukowskiej	3	18.390,00
Towarzystwo Przyjaciół Związku Strzeleckiego „Strzelec” OSW JS 2021	1	10.000,00
Towarzystwo Wiedzy Obronnej	4	169.100,00
Uczniowski Klub Sportowy „Kaliber”	2	21.380,00
Uczniowski Klub Sportowy „Orzeł”	2	10.400,00
Wielkopolskie Stowarzyszenie Aktywnych Rezerwistów	10	59.400,00
Wojskowa Federacja Sportu	5	145.470,00
Wojskowe Stowarzyszenie „Sport - Turystyka - Obronność”	5	238.550,00
Wojskowe Stowarzyszenie Społeczno-Kulturalne „SWAT”	7	179.100,00
Wojskowy Klub Biegacza „Meta”	5	70.590,00
Wojskowy Klub Spadochronowy „Skrzydło”	1	164.000,00
Wojskowy Klub Sportowy „Flota”	4	490.707,00
Wojskowy Klub Sportowy „Grunwald”	4	513.130,00
Wojskowy Klub Sportowy „Śląsk”	1	379.530,00
Wojskowy Klub Sportowy „Zawisza” – sekcja strzelecka	2	185.000,00

Wojskowy Klub Strzelecki „Baryt”	1	5.100,00
Zakład Doskonalenia Zawodowego w Katowicach	3	23.035,00
Zakład Doskonalenia Zawodowego w Kielcach	1	8.100,00
Zespół Artystyczny Żołnierzy Rezerwy „Rota”	1	11.200,00
Związek Harcerstwa Polskiego	2	52.500,00
Związek Harcerstwa Polskiego Chorągiew Dolnośląska	1	14.000,00
Związek Harcerstwa Polskiego Chorągiew Krakowska	1	11.000,00
Związek Harcerstwa Polskiego Chorągiew Kujawsko-Pomorska	1	40.000,00
Związek Harcerstwa Polskiego Chorągiew Warmińsko-Mazurska	1	3.700,00
Związek Harcerstwa Rzeczypospolitej	15	111.330,00
Związek Ochotniczy Straży Pożarnych Rzeczypospolitej Polskiej	1	6.000,00
Związek Piłsudczyków	2	53.300,00
Związek Polskich Spadochroniarzy - I oddział w Warszawie	1	7.410,00
Związek Strzelecki „Strzelec” Organizacja Społeczno-Wychowawcza		
Jednostka Strzelecka 1001 z siedzibą w Belchatowie	2	18.500,00
Związek Żołnierzy Wojska Polskiego	2 (1*)	8.445,00
Razem:	296*	8.530.376,50

* W tym 3 umowy wspólne, tj. jedno zadanie publiczne realizowane było wspólnie przez dwa podmioty.

**ZAŁ. 3. REJESTR POROZUMIEŃ O WSPÓŁPRACY MIĘDZY MINISTREM OBRONY NARODOWEJ
I PARTNERAMI SPOŁECZNYMI wg stanu na dzień 31.12.2013 r.**

Z dnia	Organizacja pozarządowa
06.12.1993	Związek Harcerstwa Polskiego
01.02.1995	Polski Związek Radioorientacji Sportowej
25.05.1995	Związek Strzelecki „Strzelec” Organizacja Społeczno-Wychowawcza
25.05.1995	Związek Towarzystw Gimnastycznych „Sokół” w Polsce
19.10.1995	Stowarzyszenie „Rodzina Wojskowa”
01.02.1996	Towarzystwo Wiedzy Obronnej
09.05.1996	Związek Inwalidów Wojennych RP
28.06.1996	aneks z 22.06.2010 Katolickie Stowarzyszenie Sportowe RP
28.06.1996	Liga Morska i Rzeczna
09.10.1996	Polski Związek Łowiecki
13.03.1997	Stowarzyszenie Lotników Polskich
19.09.1997	Towarzystwo Trzeźwości Transportowców
14.10.1997	Związek Młodzieży Wiejskiej
15.10.1997	Związek Ociemniałych Żołnierzy RP ¹
13.06.1998	Zjednoczenie Kurkowych Bractw Strzeleckich RP
26.11.1998	Stowarzyszenie Elektryków Polskich
10.09.1999	Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze
10.09.1999	Polski Związek Biathlonu
29.10.1999	Polski Związek Instruktorów i Trenerów Formacji Ochronnych IP System
14.01.2000	Stowarzyszenie „Polski Klub Kawaleryjski”
23.03.2000	Stowarzyszenie Tradycji Polskiego Oręża im. Marszałka Polski Józefa Piłsudskiego ²
06.07.2000	Polski Związek Biegu na Orientację (od 2008 r.: Polski Związek Orientacji Sportowej)
06.07.2000	Stowarzyszenie Kombatantów Misji Pokojowych ONZ
12.07.2000	Polski Związek Motorowy
28.07.2000	Stowarzyszenie Wspierania i Rozwoju Sportu „Mazovia Team”
17.08.2000	Federacja Stowarzyszeń Rezerwistów i Weteranów Sił Zbrojnych RP
09.10.2000	Stowarzyszenie Rodzin Osadników Wojskowych i Cywilnych Kresów Wschodnich
17.05.2001	Towarzystwo Przyjaciół Twierdzy Modlin
17.05.2001	Związek Więźniów Politycznych Okresu Stalinowskiego
31.05.2001	Krajowy Związek Byłych Żołnierzy Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie; Ogólnokrajowe Stowarzyszenie Kombatantów Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie; Stowarzyszenie Byłych Żołnierzy Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie „Karpaczczyk”
01.08.2001	Stowarzyszenie Miłośników Sekcji Jeździeckiej Legia Kozielska (obecna nazwa: Stow. Klub Jeździecki Legia Kozielska)
05.09.2001	Polski Związek Wędkarski
07.09.2001	Stowarzyszenie Saperów Polskich
10.09.2001	Stowarzyszenie Sportowe „Kontra”, Bractwo Strzeleckie „Salwa”
31.01.2002	Fundacja „Szansa XXI”
07.02.2002	Towarzystwo Przyjaciół Muzeum Tradycji Pomorskiego Okręgu Wojskowego
24.04.2002	Stowarzyszenie „Jesteśmy z Tobą – Bądź z Nami”
19.09.2002	Towarzystwo Pamięci Powstania Wielkopolskiego 1918 r.
20.01.2003	Wodne Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe
28.02.2003	Wojskowe Stowarzyszenie Kulturalno-Oświatowe „Reduta” ³ , Towarzystwo Przyjaciół 1. Mazurskiej Brygady im. gen. J. Bema
30.04.2003	aneks z 24.11.2009 Caritas Ordynariatu Polowego WP
03.06.2003	Stowarzyszenie „Ruch Wspólnot Obronnych”
06.06.2003	Jeleniogórskie Stowarzyszenie Żołnierzy Radiotechników „Radar”
26.11.2003	Wojskowa Federacja Sportu ⁴

06.02.2004	aneks z 11.10.2010 Klub Kawaleryjski im. 12. Pułku Ułanów Podolskich
21.09.2004	aneks z 13.05.2010 Fundacja Pomocy Poszkodowanym w Wojskowych Operacjach Pokojowych poza Granicami Polski „Servi Pacis”
11.10.2004	Stowarzyszenie Inżynierów i Techników Mechaników Polskich
11.10.2004	Stowarzyszenie Polskich Kombatantów w Kraju ⁵
11.10.2004	Związek Polskich Spadochroniarzy ⁶
08.02.2005	aneks z 26.08.2010 Polski Czerwony Krzyż ⁷
12.05.2005	Związek Represjonowanych Politycznie Żołnierzy-Górników
27.07.2005	aneks z 13.05.2010 Fundacja Byłych Żołnierzy Jednostek Specjalnych „Grom” ⁸
27.07.2005	Klub Kawalerów Orderu Wojennego Virtuti Militari
31.01.2006	aneks nr 1 z 19.12.2006, aneks nr 2 z 30.07.2010 Federacja Rodzin Katyńskich ⁹
31.01.2006	Stowarzyszenie Klub FORT
21.02.2008	Związek Byłych Żołnierzy Zawodowych i Oficerów Rezerwy WP ¹⁰ (obecnie: Związek Żołnierzy Wojska Polskiego), przestało obowiązywać z chwilą zawarcia nowego 15.07.2013
21.02.2008	aneks z 13.05.2010 Fundacja Pomocy Emerytom i Rencistom Wojskowym ¹¹
10.03.2008	aneks z 7.06.2010 Gdański Klub Płetwonurków „Neptun”
8.05.2008	Stowarzyszenie Seniorów Lotnictwa Wojskowego RP ¹²
4.06.2008	Ogólnopolski Związek Represjonowanych Politycznie Żołnierzy Batalionów Budowlanych
4.06.2008	Związek Oficerów Rezerwy Rzeczypospolitej Polskiej ¹³
21.08.2008	Stowarzyszenie „Szwadron Jazdy Rzeczypospolitej Polskiej” ¹⁴
28.08.2008	aneks z 28.04.2010 Klub Kombatantów 4. Pomorskiej Dywizji Piechoty im. Jana Kilińskiego ¹⁵
21.01.2009	Stowarzyszenie Żandarmerii Wojskowej „Żandarm”
21.01.2009	Związek Kombatantów Rzeczypospolitej Polskiej i Byłych Więźniów Politycznych ¹⁶
12.05.2009	Związek Piłsudczyków
25.11.2009	Światowy Związek Żołnierzy Armii Krajowej ¹⁷
27.01.2010	Liga Obrony Kraju ¹⁸
16.03.2010	Związek Ochotniczych Straży Pożarnych RP ¹⁹
15.04.2010	Stowarzyszenie Rannych i Poszkodowanych w Misjach poza Granicami Kraju
10.06.2010	Wielkopolskie Stowarzyszenie Aktywnych Rezerwistów
20.08.2010	Polski Związek Krótkofalowców ²⁰
14.04.2011	Związek Weteranów i Rezerwistów Wojska Polskiego
09.12.2011	Polska Izba Producentów na Rzecz Obronności
16.02.2012	Wojskowe Stowarzyszenie „Sport – Turystyka – Obronność”
06.03.2012	Związek Strzelecki
20.08.2012	Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszcy
03.09.2012	Wojskowy Klub Sportowy „Wawel”
13.01.2013	Stowarzyszenie „Zawsze Gotowi”
01.07.2013	Stowarzyszenie „Wizna 1939”
15.07.2013	Związek Żołnierzy Wojska Polskiego
18.09.2013	Klub Generałów Wojska Polskiego

1 Zawiesił działalność w 2008 r.

2 Na wniosek Stowarzyszenia postanowieniem Sądu Rejonowego dla m. st. Warszawy XIII Wydział Gospodarczy Krajowego Rejestru Sądowego z dnia 10.08.2011 r. Stowarzyszenie zostało wykreślone z KRS.

3 Kontynuacja porozumienia z „Redutą” z 31.01.2002 r.

4 Kontynuacja porozumienia z 11.06.1997 r.

5 Zawieszenie działalności od czerwca 2013 r.

6 Kontynuacja porozumienia z 28.05.1996 r.

7 Kontynuacja porozumienia z 15.12.1998 r.

8 Kontynuacja porozumienia z 19.01.2001 r.

9 Federacja zrzesza 28 stowarzyszeń.

10 Poprzednie porozumienia: 26.06.1995 r. i 6.04.2004 r.

11 Poprzednie porozumienia: 26.06.1995 r. (aneks nr 4 z 2001 r.) i 6.04.2004 r.

12 Poprzednie porozumienia: 26.06.1995 r. i 6.04.2004 r.

13 Poprzednie porozumienia: 26.06.1995 r. i 6.04.2004 r.

14 Poprzednie porozumienie: 12.11.1996 r.

15 Na wniosek Zarządu Klubu Sąd Rejonowy dla m. st. Warszawy w dniu 27 grudnia 2010 r. orzekł o likwidacji KK4 PDP. Poprzednie porozumienia: 26.06.1995 r. (aneks nr 5 z 2002 r.) i 6.04.2004 r.

16 Poprzednie porozumienie: 27.08.1997 r.

17 W poprzednim porozumieniu (z 14.11.1996 r.).

18 Kontynuacja porozumienia z dnia 26.07.1995 r.

19 Kontynuacja porozumienia z dnia 1.02.1996 r.

20 Kontynuacja porozumienia z dnia 24.08.2000 r.

IDEE DLA POLSKI
Instytut Sobieskiego

ISBN 978-83-942126-0-5

Raport powstał dzięki wsparciu

Grupa
Europejskich
Konserwatystów
i Reformatorów

w ramach Kongresu
Polska Wielki Projekt 2015

www.sobieski.org.pl

EGZEMPLARZ BEZPŁATNY

Paweł Soloch – prezes Zarządu i ekspert Instytutu Sobieskiego w obszarze administracja publiczna i bezpieczeństwo narodowe, wcześniej między innymi członek Rady Służby Cywilnej (2010-2012), doradca Szefa Biura Bezpieczeństwa Narodowego (2007-2010), podsekretarz stanu w MSWiA, szef Obrony Cywilnej Kraju (2005-2007). Ukończył studia na Wydziale Historycznym Uniwersytetu Warszawskiego, absolwent studiów podyplomowych w l’Institut de Hautes Études en Administration Publique (IDHEAP) w Lozannie, absolwent École Nationale d’Administration (ENA) w Paryżu.

Dr hab. Przemysław Żurawski vel Grajewski – politolog, adiunkt na Wydziale Studiów Międzynarodowych i Politologicznych Uniwersytetu Łódzkiego, współpracownik Ośrodka Myśli Politycznej, członek Instytutu Europejskiego w Łodzi, pracownik badawczy Centrum Europejskiego Natolin. W latach 2005-2006 był ekspertem frakcji EPL-ED w Parlamencie Europejskim w Brukseli i zajmował się monitorowaniem polityki wschodniej Unii Europejskiej. Od 2006 roku wykłada na białoruskim Europejskim Uniwersytecie Humanistycznym na emigracji w Wilnie.

Łukasz Dryblak – historyk, absolwent Instytutu Historycznego Uniwersytetu Warszawskiego (2014), stażysta Instytutu Sobieskiego i współautor raportu *Budowanie zdolności obronnych państwa i postaw proobronnościowych w programach partii politycznych III RP* (2014), stypendysta MNiSW za wybitne osiągnięcia w nauce (2013/2014), laureat II miejsca w konkursie im. Władysława Pobóg-Malinowskiego na Najlepszy Debiut Historyczny Roku 2014.